



Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Štefan Palat'ka
Mária Roučková

Ochrana života a zdravia

2013

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesijný a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

Ochrana života a zdravia

Štefan PALAŤKA
Mária ROUČKOVÁ

Bratislava 2013

OBSAH

ÚVOD	5
1 Teoretický úvod do problematiky	6
1.1 Bezpečnostná politika SR	6
1.2 Hierarchizácia bezpečnostno-politických záujmov SR	8
1.3 Bezpečnostná politika SR pri komplexnom čelení globálnym hrozbám v dnešnom svete	10
2 Prehľad vybraných termínov – pojmov	20
3 Všeobecno-záväzné právne predpisy a ďalšie legislatívne dokumenty v oblasti civilnej ochrany obyvateľstva a krízového riadenia	23
4 Postavenie prierezovej témy <i>Ochrana života a zdravia</i> v štátnom vzdelávacom programe	25
4.1 Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy (ISCED 1)	25
4.2 Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy (ISCED 2)	26
4.3 Štátny vzdelávací program pre gymnáziá (ISCED 3)	26
5 Učebné osnovy, obsahové štandardy a výkonové štandardy ochrany života a zdravia	28
5.1 Obsah učiva pre nižšie sekundárne vzdelávanie ISCED 2	30
5.2 Výstupné vzdelávacie štandardy pre ISCED 2	38
6 Témy úloh a okruhy otázok pre jednotlivé ročníky v jesennom a jarnom termíne	47
7 Vzorový plán vykonania účelového cvičenia	58
ZÁVER	61
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	62

ÚVOD

Bezpečnosť Slovenskej republiky vyplýva z jej národného záujmu, ktorého poslaním je zaručiť zvrchovanosť, suverenitu, územnú integritu, nedotknuteľnosť hraníc, bezpečnosť občanov, hospodársku prosperitu, spoločenskú stabilitu a medzinárodne uznanie SR.

Bezpečnosť Slovenskej republiky je garantovaná orientáciou na zabezpečenie vnútornej bezpečnosti občanov a štátu vlastným bezpečnostným systémom, vlastnými silami a prostriedkami (nielen vojenskými) a zabezpečenie vonkajšej bezpečnosti v rámci transatlantických, európskych, regionálnych a celosvetových bezpečnostných systémov a štruktúr.

V zmysle uvedených myšlienok sa dostáva do popredia teória, ktorej hlavnou ideou je *vedenie, výchova a vzdelávanie spoločnosti*, ktoré nebudú výhradne orientované iba na riešenie vzniknutých ohrození, rizík a krízových situácií či už vojenského, alebo nevojenského charakteru, ale na prechádzanie vzniku, resp. eliminovanie fenoménov, ktoré môžu skutočné hrozby spôsobovať. Vzhľadom na osobitosť tejto oblasti zohráva nezastupiteľnú úlohu výchova a vzdelávanie, ktoré sú v gescii rezortu *Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR*. V rámci obsahovej reformy školstva v r. 2009, po vzniku novej dvojúrovňovej koncepcie – štátny vzdelávací program (ŠVP) a školský vzdelávací program (ŠkVP) – bola v učebných osnovách riešená oblasť ochrany života a zdravia z nového pohľadu, či už možnosťami plánovania ako prierezovej tematiky, alebo ako samostatnej organizačnej formy. Na dôležitosť a potrebu riešiť problematiku ochrany života a zdravia upozorňuje ŠVP.

Učebný zdroj bol vytvorený k vzdelávaciemu programu *Ochrana života a zdravia* s cieľom poskytnúť prehľad o postavení tematiky ochrany života a zdravia v základných pedagogických dokumentoch a aktuálnej legislatíve v oblasti civilnej ochrany obyvateľstva a krízového riadenia, prináša aj prehľad vybraných termínov a pojmov k danej problematike. Zámerom vzdelávacieho programu je rozvíjať kompetencie učiteľa v oblasti plánovania edukačných cieľov prierezovej problematiky ochrana života a zdravia.

Materiál poskytuje potrebné teoretické vedomosti, praktické poznatky k problematike ochrany života a zdravia, ako aj zdravia a života iných ľudí.

1 Teoretický úvod do problematiky

1.1 Bezpečnostná politika SR

Bezpečnostná politika, ktorá má k dispozícii stratégiu, resp. ucelenú bezpečnostno-politickú stratégiu, vychádza zo záujmov krajiny a jej obyvateľstva. Zmyslom štátu je chrániť obyvateľstvo a samotný štát pred vonkajšími aj vnútornými bezpečnostnými rizikami.

Trvať na vlastných bezpečnostno-politických záujmoch a preferovať ich pred záujmami iných krajín, prípadne záujmami medzinárodných integračných zoskupení, ktorých je SR členom (v prvom rade NATO a EÚ), nie je v rozpore so záväzkami voči týmto organizáciám.

Prvá zásada – uprednostňovanie vlastných bezpečnostnopolitických záujmov – je komplementárna s charakterom (nie nadnárodným) Severoatlantickej aliancie aj s charakterom druhého piliera Európskej únie. Nie je v rozpore so spoluzodpovednosťou za obranu hodnôt charakterizovaných NATO a EÚ.

Druhou zásadou je práve rešpektovanie inštitucionálneho rámca, ktorého je SR súčasťou. Bez ohľadu na medzivládny charakter NATO a EÚ (druhého piliera) je samozrejmé, že SR nemôže zužovať definovanie svojich bezpečnostnopolitických záujmov na horizont limitov v rámci vlastného štátu. Implementačnou stratégiou tejto zdanlivej dichotómie je požiadavka myslenia v globálnej bezpečnostnej dimenzii a praktických iniciatív a konania v dimenzii uvažovania, ktoré vychádza z limitov štátu.

Táto dichotómia sa dá vyjadriť *ďalšou zásadou*: najlepším zaistením bezpečnosti štátu (SR) je tzv. „export bezpečnosti“ do nestabilného okolia.

Taký vývoz stability je v bezpečnostno-politickom záujme SR, pričom SR sa odteraz môže podieľať na vymedzovaní oblastí, ktoré sú pre inštitúcie ako NATO, príp. EÚ rizikové. Pri spoločnom odstraňovaní týchto rizík dochádza k nivelizácii bezpečnostno-politických záujmov oboch integračných zoskupení a bezpečnostno-politických záujmov SR.

Záverečnou zásadou musí byť horizont takého bezpečnostno-politického uvažovania a konania, ktoré vychádza z imperatívu vlastnej iniciatívy a jej zlučiteľnosti so záujmami partnerov v NATO a v EÚ.

Priority

Bezpečnostno-politické záujmy SR je potrebné nielen definovať, ale i hierarchizovať. Len vďaka kategóriám priorít bezpečnostno-politických záujmov budú orgány zodpovedné za rozhodovací proces schopné reagovať pružne a pohotovo na bezpečnostné potreby štátu.

Všeobecnými prioritami, z ktorých vychádza kategorizácia bezpečnostno-politických záujmov podľa dôležitosti, sú *hodnoty* v hierarchickom poradí sloboda, mier a bezpečnostná stabilita.

Kľúčovým bezpečnostno-politickým záujmom – bezpečnostno-politickou prioritou SR už nie je dosiahnutie členstva v Severoatlantickej aliancii, ale aktívna účasť na tvorbe kolektívnej obrany vnútri NATO.

Aliancia ostáva prioritou pri ochrane bezpečnostno-politických záujmov štátu z hľadiska tzv. tvrdej bezpečnosti. Tento uhol pohľadu na bezpečnosť ponecháva referenčný rámec NATO ako prioritu pri teritoriálnej obrane a prisudzuje článku č. 5 zmluvy o NATO nezmenený význam. Samozrejme nová agenda – obrana bezpečnosti novým spôsobom, t. j. projekciou stability ovplyvňuje, že teritoriálna obrana zostáva kľúčovou funkciou, ale už nie je možné chrániť bezpečnosť bez členia potenciálnym rizikám a hrozbám vychádzajúcim spoza hraníc.

Z druhého piliera EÚ, konkrétne z *Európskej bezpečnostnej stratégie* z decembra 2003 naopak vyplývajú priority nového pohľadu na širší kontext bezpečnostno-politických záujmov SR. Priorita záujmov Európskej bezpečnostnej stratégie vyplýva zo vzájomne previazanej hierarchizácie dvoch rovín bezpečnostno-politických hrozieb: *vecnej* a *regionálnej*. Vo vecnej rovine Európskej bezpečnostnej stratégie nájdeme priority terorizmu, zbraní hromadného ničenia a tzv. neúspešných štátov (vrátane organizovaného zločinu). Regionálna rovina záujmu EÚ o problematiku regiónov vyčleňuje západný Balkán, Stredozemie/Stredný východ a Rusko.

Všeobecné stanovenie priorít, od ktorých sa odvíja špecifikácia, sa tak stáva samostatnou prioritou. Hierarchizácia vlastných bezpečnostno-politických záujmov a cieľov vytvára transparentnosť smerom dovnútra – k vlastným

rozhodovacím inštitúciám a orgánom – aj smerom k partnerom v NATO a v EÚ. Definícia hierarchizovaných bezpečnostno-politických záujmov SR je súčasne prioritou aj smerom k partnerom v oboch selektívnych integračných zoskupeniach, pretože vytvára predpoklady na multinacionálny prístup k riešeniu bezpečnostných problémov v hraniciach oboch inštitúcií aj mimo nich.

1.2 Hierarchizácia bezpečnostno-politických záujmov SR

Životné záujmy

Životné bezpečnostno-politické záujmy SR vychádzajú vo svojej medzinárodnej dimenzii z poznatku, že bezpečnostno-politické potreby štátu, ktorý je členom výberových integračných zoskupení (NATO, EÚ), sú zviazané s bezpečnostno-politickými potrebami týchto inštitúcií. Záujmy vychádzajú zo základných dlhodobých potrieb krajiny a záväzkov, ktoré štát prevzal po vstupe do NATO a EÚ. Ako medzinárodné bezpečnostno-politické záujmy SR sa preto dajú klasifikovať nasledovné záujmy:

- plnenie spojeneckých záväzkov, ktoré vyplývajú z členstva SR vo výberových integračných zoskupeniach,
- sloboda, mier a stabilita v regióne strednej Európy,
- rozširovanie zóny slobody, demokracie, bezpečnosti a stability v problémových regiónoch Európy,
- sloboda, mier, demokracia a stabilita v širšom bezpečnostno-politickom európskom a transatlantickom prostredí,
- sloboda, demokracia, mier a stabilita vo svete.

Na presadzovanie medzinárodnej dimenzie svojich životných bezpečnostno-politických záujmov by mala SR v súlade s medzinárodným právom využívať všetky dostupné nástroje, a to nástroje politické, diplomatické, ekonomické, kultúrne a v krajnom prípade aj vojenské.

Životné bezpečnostno-politické záujmy SR vychádzajú vo svojej vnútornej dimenzii z potrieb obyvateľov a štátu. Majú kľúčový (životný) význam pre ochranu (zaručenie) života a bezpečnosti obyvateľov krajiny, ako aj pre existenciu a fungovanie štátu. Ako vnútorné bezpečnostno-politické záujmy SR sa preto dajú klasifikovať nasledovné záujmy:

- ochrana slobody obyvateľov a ich života, zdravia a majetku,
- ochrana bezpečnosti, suverenity a teritoriálnej integrity SR,
- ochrana a rozvoj demokratického charakteru štátu a jeho inštitúcií,
- ochrana vnútornej bezpečnosti a poriadku.

Dôležité záujmy

Dôležité záujmy SR vytvárajú širšie predpoklady na životné záujmy SR tým, že vplývajú na vnútorné aj medzinárodné podmienky ich realizácie. Ako dôležité bezpečnostno-politické záujmy SR sa preto dajú klasifikovať záujmy:

- dobré vzťahy s bezprostrednými susedmi ako základ pre stabilitu, mier a ekonomickú prosperitu v regióne strednej Európy,
- rozvoj všetkých foriem vzájomne výhodnej regionálnej spolupráce vrátane vytvárania záujmových lobistických skupín na pôde integračných zoskupení (v NATO a EÚ),
- rozšírenie zóny slobody, mieru, stability a prosperity integrovaním ďalších európskych štátov do EÚ a NATO,
- vnútropolitická stabilita založená na zodpovedajúcom celospoločenskom konsenze v otázkach životných a dôležitých záujmov SR,
- sociálny konsenzus v spoločnosti založenej na rešpektovaní rovnosti práv všetkých obyvateľov bez rozdielu politickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo absencie náboženského vyznania, pohlavia, rasy a príslušnosti k rôznym sociálnym skupinám,
- etnický konsenzus založený na rešpektovaní práv národných menšín v súlade s vnútornými aj medzinárodnými normami, ako i v súlade s bilaterálnymi dohodami,
- ekonomická, ekologická, environmentálna bezpečnosť.

Na presadzovanie a ochranu svojich dôležitých bezpečnostno-politických záujmov by mala SR v súlade s medzinárodným právom a svojimi záväzkami proklamovať využívanie všetkých dostupných nástrojov – politických, diplomatických, ekonomických, kultúrnych a v krajnom prípade aj vojenských.

1.3 Bezpečnostná politika SR pri komplexnom čelení globálnym hrozbám v dnešnom svete

Bezpečnostné prostredie sa sústavne vyvíja a bezpečnostná politika v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami musí reagovať na nárast vzájomného prepojenia hrozieb vrátane prepojenia globálneho, na ich dynamiku, kvantitatívnu a kvalitatívnu rôznorodosť a ťažkú predvídateľnosť. Dopad nových hrozieb sa oproti minulosti presúva viac na obyvateľstvo, celú spoločnosť, dôležité infraštruktúry. Žiadna z novodobých hrozieb nie je výlučne vojenská, a preto nemôže byť riešená výlučne vojenskými prostriedkami, čo ovplyvňuje potrebu markantnejšieho prechodu od koncepcie sebaobrany k stratégii tak NATO, ako aj EÚ, že obrana hodnôt a záujmov bude často za hranicami. Každá z hrozieb vyžaduje kombináciu nástrojov a opatrení a predovšetkým žiadny štát nie je schopný čeliť širokému spektru hrozieb sám. V reakcii na nové hrozby sa adaptuje bezpečnostná politika štátov, medzinárodných organizácií a medzinárodného bezpečnostného systému.

Malo by byť dôležitým záujmom SR zaručovať svoju bezpečnosť a bezpečnostné záujmy hlavne v rámci NATO a EÚ a zároveň prispievať k ochrane bezpečnosti a záujmov ich členských krajín.

Terorizmus

V podmienkach internacionalizácie rôznych foriem a prejavov terorizmu SR nestojí mimo medzinárodného boja s týmto demoralizujúcim javom, ktorý nadobudol rozmery vážnych hrozieb pre svet 21. storočia. Vzhľadom na jeho globálne prepojenie a pôsobenie v rámci celého sveta je potrebné brať do úvahy, že aj aktivity vo vzdialených oblastiach môžu byť vzhľadom na možnosti rýchleho prenosu hrozbou aj pre SR. Čelenie tejto hrozbe nie je možné bez kombinácie zapojenia sa do celkového medzinárodného úsilia v boji proti terorizmu s vnútornými opatreniami pre celkové skvalitnenie bezpečnostného systému. Najširším rámcom je zapojenie sa do iniciatív OSN v boji proti terorizmu vzhľadom na globálny vplyv OSN.

Podpora vplyvu OSN na zvyšovanie schopností štátov bojovať proti terorizmu, odmietnutie všetkých jeho foriem, neposkytovanie útočiska, delenie sa o informácie a formovanie medzinárodných konvencií proti terorizmu je základným rámcom, kde by SR mala aktívne pôsobiť.

Akceptujúc túto výzvu sa SR aktívne pripojila prakticky k všetkým medzinárodným zmluvám a dohovorom týkajúcim sa boja proti terorizmu.

V rámci NATO a EÚ je výnimočná možnosť podieľať sa na výmene informácií o terorizme, ale aj aktívne sa podieľať na konkrétnych preventívnych opatreniach. V rámci NATO by mala SR vyvíjať úsilie pri realizácii nastoleného programu zvýšenia schopnosti na ochranu obyvateľstva a vojenských jednotiek proti teroristickým útokom, ale aj širšej protiteroristickej agendy. Okrem podielu na čelení terorizmu mimo hraníc NATO a EÚ, a to nielen vojenskými prostriedkami, je významná príprava na riešenie tejto hrozby vnútri SR. Z hľadiska predchádzania možnosti teroristického útoku a prípadnej reakcie naň je dôležitý komplexný prístup k problematike boja proti terorizmu, efektívne využitie a vzájomné posilnenie všetkých zdrojov, koordinácia analytických a spravodajských informácií, k čomu môže napomôcť celková prestavba bezpečnostného systému SR.

Vytvorením jednotného a vzájomne prepojeného spravodajského systému, plánované vybudovanie stáleho útvaru na celoštátnej úrovni na monitorovanie, analýzu, plánovanie a koordináciu opatrení môže zlepšiť pripravenosť na čelenie tejto hrozbe. Nový systém krízového manažmentu štátu by mal rátať so scenármi možného ohrozenia terorizmom. Rovnako dôležitá je adaptácia právnych noriem v meniacej sa situácii a teoretická a praktická príprava všetkých zložiek krízového manažmentu.

Extrémizmus

Hrozby extrémizmu sú v súčasnosti stále vysoko aktuálne. Dotýkajú sa všetkých demokratických štátov, SR nevynímajúc. Prejavy nenávisťi voči príslušníkom iných rás, národov, národnostných menšín a etnických skupín, ale aj náboženstiev prinášajú so sebou nebezpečenstvo priameho ohrozenia riadneho fungovania demokratickej spoločnosti.

Pravicový extrémizmus popiera rovnosť ľudí, čo sa na jednej strane prejavuje jednostranne vyšším hodnotením vlastného etnika, národa alebo rasy, z čoho pramení typický etnocentrizmus, nacionalizmus či antisemitizmus a rasizmus. Na druhej strane sa prejavuje ponížovaním skupín, ktoré považuje za cudzie, menej hodnotné či ideologicky nevyhovujúce.

Je nutné konštatovať, že slovenskí pravicoví extrémisti podriaďujú svoje aktivity a prejavy zámeru etablovať sa na politickej scéne.

Hlavné témy, ktoré pravicoví extrémisti prezentujú, súvisia s problematickým spolužitím majoritného obyvateľstva s rómskou komunitou, so sociálnymi problémami a s kritikou štátnych orgánov.

Slovenskí extrémisti postupne zintenzívňujú využívanie sociálnych sietí na internete ako priestoru na zverejnenie svojich radikálnych názorov a tiež ako komunikačného nástroja na aktivizáciu svojich sympatizantov.

Zbrane hromadného ničenia

Zbrane hromadného ničenia predstavujú osobitnú kategóriu rizík, pretože sú ideálnym prostriedkom na spáchanie prekvapivého útoku na politické a obchodné centrá s potencionálne katastrofickými následkami. Od konca stodej vojny sa objavili dva znepokojujúce trendy.

Po prvé, rozšíril sa klub štátov, ktoré majú k dispozícii jadrové zbrane. Otvorene sa k nim priznali India a Pakistan, o vyvinutie sa snaží Severná Kórea a nedá sa vylúčiť ďalšie rozšírenie klubu jadrových mocností. Tým narástla pravdepodobnosť vypuknutia medzištátneho konfliktu za použitia jadrových zbraní. Ohniská sú síce vzdialené od územia SR, ale destabilizácia vyvolaná takýmto vývojom by sa odrazila aj vo vnútri našich hraníc. Slovensko by sa preto malo aktívne zasadzovať o zastavenie procesu šírenia jadrových zbraní. Kľúčovým mechanizmom by mala byť *zmluva o nešírení jadrových zbraní*, pričom Slovensko je za maximálne možné rozšírenie jej členstva. Súčasne by SR mala podporovať konštruktívne iniciatívy zamerané na posilnenie efektívnosti zmluvy mechanizmami, ktoré berú do úvahy doterajšie skúsenosti pri jej implementácii a novovzniknuté hrozby ako prepojenie zbraní hromadného ničenia s medzinárodným terorizmom.

Tiež spoločná zahraničná a bezpečnostná politika EÚ by mala byť dôležitým nástrojom boja proti šíreniu zbraní hromadného ničenia, rovnako tak aj podpora posilnenia *Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu*.

Druhým, ešte nebezpečnejším scenárom je možný prienik zbraní hromadného ničenia do rúk teroristických skupín. Je známe, že radikálne islamské skupinky demonštrovali záujem o prístup k technológii, ktorá by im umožnila vybudovanie jadrovej, chemickej, biologickej či rádiologickej bomby.

Vzhľadom na to, že ich deklarovaným cieľom je likvidácia moderných demokratických spoločností, dá sa očakávať, že by tieto zbrane skutočne použili. Nie je zrejmé, že by pokusy odradiť ich od útoku uspeli.

Bude preto potrebné klásť dôraz na prevenciu, ktorá v prvom rade zahŕňa úsilie identifikovať a zmeniť faktory, ktoré vedú ľudí k vykonaniu teroristických útokov. Zároveň treba zabrániť teroristom prístup k zbraňam hromadného ničenia, a to iniciatívami zameranými na zlepšenie dozoru nad existujúcimi arzenálmi zbraní hromadného ničenia a technológií, ktoré by sa dali zneužiť na výrobu týchto zbraní.

Ako druhá línia obrany musia slúžiť dozorné mechanizmy, ktoré majú za cieľ zabrániť presunom týchto zbraní cez štátne hranice. V prípade zlyhania predošlých dvoch opatrení sú možné aj kroky zamerané na aktívne odzbrojenie, a to aj za použitia vojenskej sily na základe platných zákonov a v spolupráci s partnermi a spojencami. Z akčného hľadiska sú dôležité politické a vojenské spôsobilosti NATO, ktoré SR na jednej strane dávajú záruky aj v oblasti ochrany proti zbraňam hromadného ničenia, ale zároveň zaväzujú.

SR v tejto oblasti považuje za dôležitý politický záväzok zlepšovať schopnosti v oblasti chemických, biologických, rádiologických a jadrových zbraní, prijatý na Pražskom summite v roku 2002.

Zbrane hromadného ničenia v rukách teroristov predstavujú akútne a vysoké riziko, na ktoré bude SR reagovať primerane prísnymi prostriedkami.

Organizovaný zločin

Organizovaný zločin v SR je možné charakterizovať teritoriálnou pôsobnosťou organizovaných a zločineckých skupín. Z dôvodu zvyšovania zisku z nelegálnej činnosti postupne dochádza k nárastu vzájomnej spolupráce medzi jednotlivými členmi rôznych skupín, samotnými skupinami navzájom a taktiež k ich prepojeniu na zahraničie.

Vzhľadom na rozdiely v sile ekonomiky SR, v porovnaní so štátmi EÚ, a na rozdiely v legislatíve SR a štátov EÚ je predpoklad, že sa zvýši objem organizovaného zločinu a škôd spôsobených týmto zločinom. Rovnako je pravdepodobné zvýšenie miery latencie a zníženie miery objasňovania trestnej činnosti. V súvislosti s uvoľnením pohybu osôb v rámci pripojenia SR k EÚ, ako aj s predpokladaným vstupom okolitých štátov sa výrazne zvýši priestor na nekontrolované pôsobenie organizovaných a zločineckých skupín v rámci novoprijatých krajín do EÚ.

Zároveň je pravdepodobné vytváranie špecifického prepájania slovenských skupín organizovaného zločinu so zahraničnými.

Dopad organizovaného zločinu na bezpečnostné záujmy SR bude znásobný prepojením jeho vonkajších a vnútorných faktorov a počiatočné obdobie členstva SR v EÚ bude charakterizované zvýšeným exportom organizovaného zločinu zo Slovenska do krajín EÚ, ako aj jeho importom z krajín EÚ na územie Slovenska.

Rušením kontroly na vnútorných hraniciach bude zrejme dochádzať k zvýšenej migrácii páchatelov násilia, ale aj nárastu nových fenoménov, napríklad lúpežných prepadnutí finančných inštitúcií s následným okamžitým prekročením vnútornej štátnej hranice. S výraznejším nárastom vplyvu organizovaného zločinu je potrebné rátať v oblasti ekonomickej a finančnej kriminality. Predovšetkým môže ísť o legalizáciu finančných prostriedkov pochádzajúcich z nezákonných aktivít uskutočňovaných v domovskej krajine. Vo vyššej miere dôjde k prepojeniu domácich bankových inštitúcií na zahraničie, čím sa vytvorí širší priestor na podvodné machinácie v oblasti financií.

Viacerými medzibankovými operáciami v rámci bankového sektora viacerých štátov bude dochádzať k snahe o legalizáciu príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.

V súvislosti s nárastom využívania výpočtovej techniky možno predpokladať výskyt prienikov a následných neoprávnených prevodov finančných hotovostí medzi účtami v rámci bankového sektora, ale i medzi bankovým sektorom a podnikateľskými subjektmi. Výraznejšie bude narastať preprava drog a ich prekursorov smerom zo súčasných štátov EÚ na Slovensko, ale aj naopak, na ktorej sa môžu zvýšenou mierou podieľať slovenskí občania.

V ekologickej oblasti je predpoklad, že dôjde k snahe o dovoz nebezpečných odpadov a toxických látok na naše územie s cieľom ich nelegálneho uskladnenia. V súvislosti s tým možno očakávať aj aktivity zahraničných subjektov v oblasti korupcie a úplatkárstva vo vzťahu k príslušným štátnym orgánom, resp. orgánom samosprávy v lokalitách, kde sa skládky tuhého komunálneho odpadu nachádzajú.

Z hľadiska členia týmto hrozbám je dôležité odstraňovať ekonomické podmienky pre organizovaný zločin najmä elimináciou legalizácie jeho financií, skvalitňovaním opatrení proti daňovým únikom, čiernej a šedej ekonomike a proti korupcii.

Zvýšením účinnosti preventívnych a represívnych prvkov je možné eliminovať nedôveru občanov v schopnosť štátnych a verejných inštitúcií vyrovnať

sa so všetkými prejavmi organizovaného zločinu. Bez komplexného pôsobenia súdov, polície, spravodajských zložiek, ale aj verejnej mienky občanov sa môže zázemie pre organizovaný zločin prehľbovať.

Napätie a rivalita v medzištátnych vzťahoch (regionálne konflikty)

Pristup k riešeniu týchto hrozieb je východiskom pre formovanie stabilného bezpečnostného prostredia, ale aj podmienok na rozvoj jednotlivých krajín a regiónov.

Napätie, násilie a konflikty vnútri štátov majú tendenciu prerásť na medzištátnu úroveň. Táto hrozba je úzko prepojená s hrozbou zlyhania štátov, ktoré často nasledujú ako dôsledok konfliktov, ale aj s hrozbou nárastu terorizmu či snáh nadobudnúť zbrane hromadného ničenia.

SR sa stáva viac zainteresovanou na predchádzaní a riešení tejto hrozby preto, lebo globálnym prepojením môže nestabilita aj vo vzdialených oblastiach ovplyvniť jej bezpečnosť. Ako člen NATO a EÚ sa stáva súčasťou širšieho bezpečnostného prostredia, ktoré sa geograficky priblížilo k regiónom, kde existujú otvorené či zmrazené konflikty. Predchádzanie tejto hrozbe, riešenie konfliktov, ako aj postkonfliktná obnova nie je možná bez pôsobenia vzájomne sa posilňujúcich organizácií OSN, NATO, EÚ, OBSE.

SR je aktívne zapojená do krízového a postkrízového manažmentu všetkých organizácií. Mala by naďalej prispievať vojenskými prostriedkami úmerne svojim možnostiam, k čomu je potrebné prispôbiť štruktúry aj schopnosti. Zároveň by mala rozvíjať schopnosti využitia nevojenských prostriedkov. Vzhľadom na členstvo v NATO a EÚ by mala predovšetkým prispôbovať krízový manažment požiadavkám oboch organizácií. Zmena bezpečnostného prostredia a členstvo v týchto organizáciách zároveň vyžaduje stanovenie iných priorít poslania a umiestnenia misií, než tomu bolo doteraz.

Disfunkčné štáty

Zlé vládnutie prejavujúce sa nedemokratickými inštitúciami, korupciou, zneužívaním sily a nekontrolovateľnou mocou vedie často k úplnému zlyhaniu štátu. Takéto štáty sa stávajú zároveň zdrojom ďalších hrozieb, predovšetkým organizovaného zločinu, terorizmu, ale aj snáh o nadobudnutie zbraní hromadného ničenia. Konkrétnym príkladom bol Afganistan pod vedením Talibanu či niektoré štáty subsaharskej Afriky. Pod dohľadom medzinárodných

organizácií sa po odstránení konfliktu iba formujú funkčné demokratické štruktúry v bezprostrednom okolí NATO a EÚ – v Kosove, Bosne a Hercegovine.

SR musí mať záujem na tom, aby boli zabezpečené funkčné a demokratické vlády na Balkáne, k čomu by mala prispieť pokračovaním účasti na misiách, ale aj podporou OBSE pri formovaní demokratických inštitúcií a obnovovaní dôvery. Podporu sociálnemu a ekonomickému rozvoju v štátoch s problémovým vládnutím by mala SR považovať za dôležitú cestu pri obnove demokratických funkcií problémových štátov.

Preto by mala podporovať úsilie NATO pri budovaní demokracie a stability a snahu EÚ prostredníctvom prístupového procesu pre krajiny usilujúce o vstup do EÚ a rozšírením vzťahov s ostatnými krajinami ovplyvňovať formovanie ekonomických, sociálnych a politických zmien.

Pomoc pri budovaní demokratických inštitúcií a občianskej spoločnosti môže byť dôležitým príspevkom SR v tomto procese, pričom dôležitú úlohu môžu zohrať mimovládne organizácie a občianske združenia.

Dôležitou súčasťou tohto vplyvu je rozvojová pomoc, ktorú poskytuje SR a ktorá je okrem ekonomickej transformácie zameraná aj na rozvoj demokratických štruktúr.

Migrácia

Začlenenie SR do schengenského priestoru a s tým súvisiace zrušenie medzištátnych hraničných kontrol viedlo k rozmachu cezhraničnej majetkovej trestnej činnosti. Neexistencia kontrol vedie páchatelov k domnienke, že policajné orgány takéto delikty ťažšie objasnia, vychádzajúc z nízkej flexibility policajných orgánov dotknutých štátov, zlých jazykových vedomostí a v neposlednom rade aj rozdielnosti policajného, resp. trestného práva.

Obdobie po vstupe SR do Schengenu sa vyznačuje tým, že SR prestáva byť len tranzitnou krajinou, ale postupne sa stáva cieľovou krajinou.

V dôsledku celosvetovej hospodárskej krízy dochádza aj v SR k rušeniu povolení na prechodný pobyt na účel zamestnania. Týmto vzniká predpoklad, že cudzinci nevycestujú z územia SR do krajiny pôvodu a na našom území sa budú zdržiavať neoprávnene. Táto skutočnosť môže zvýšiť počty cudzincov, ktorí sa neoprávnene zdržujú na území SR, a zároveň nepriaznivo pôsobiť na vnútornú bezpečnosť SR (páchanie trestnej činnosti).

Globálna hospodárska kríza, ktorá sa naplno prejavila v r. 2009, zasiahla do všetkých oblastí spoločenského života, migráciu nevynímajúc. Výrazne nižší dopyt po pracovnej sile spôsobil, že migranti, tak legálni, ako aj nelegálni, sa ťažšie uplatňovali na trhu práce. To pre mnohých znamenalo nižšiu motiváciu migrovať do krajín EÚ.

Prognóza vývoja trestnej činnosti v súvislosti s prevádzachtvom smeruje k tendencii, že organizované skupiny budú priebežne meniť formy a metódy, trasy nelegálnej migrácie podľa intenzity ochrany vonkajšej schengenskej hranice a vízovej politiky štátov EÚ, ako aj podľa požiadaviek na zabezpečenie prevádzania do schengenského priestoru. Pri svojej činnosti budú využívať sofistikované materiálno-technické a komunikačné prostriedky.

Rozvoj informačnej spoločnosti, informačná vojna, kybernetický priestor

Rozvoj informačnej spoločnosti a vedeckotechnický rozvoj v oblasti informačných a telekomunikačných systémov ovplyvňuje posilňovanie bezpečnosti, zároveň vyžaduje nový prístup k ochrane informačných infraštruktúr a toku informácií. Zaostávanie za svetovým vývojom v oblasti informatiky môže negatívne ovplyvniť ekonomický rozvoj, vzdelanie obyvateľstva a jeho konkurencieschopnosť na trhu práce, ale aj celkovú schopnosť bezpečnostného systému reagovať na novodobé hrozby.

Špecifickým fenoménom v tejto oblasti je informačný teror alebo informačná vojna, tzv. „elektronická vojna“, útoky proti počítačovým systémom (cyberataky), informačné pirátstvo a informačný terorizmus sú potenciálnou hrozbou pre všetky zložky bezpečnostného systému SR.

Ochrana proti nim vyžaduje úzku spoluprácu v rámci NATO, zvyšovanie bezpečnosti elektronických, komunikačných a informačných sietí, opatrenia voči úniku strategicky dôležitých informácií.

V súvislosti s členstvom SR v NATO a EÚ sa budú zvyšovať aktivity cudzích špeciálnych služieb tých krajín, ktoré nebudú členmi európskych a euroatlantických integračných zoskupení.

Ich aktivity môžu byť nasmerované predovšetkým k získaniu informácií z prostredia NATO a EÚ, informácií o fungovaní bezpečnostného systému SR a jeho zložiek. Bezpečnostný systém SR musí preto reagovať tak, aby boli čo najviac eliminované zraniteľnosti vyplývajúce z týchto aktivít.

Demografické zmeny

Európsky trend v demografickom vývoji sa začína prejavovať aj v SR. Tempo rastu obyvateľstva sa znižuje smerom k stagnácii a je predpoklad, že počet obyvateľov bude klesať. Zhoršuje sa veková štruktúra obyvateľstva nárastom starnutia, čo zvyšuje pravdepodobnosť negatívnych vplyvov na ekonomiku a na sociálny systém. Negatívne pôsobí aj odliv kvalifikovanej pracovnej sily do vyspelejších krajín EÚ, ktorý bude pokračovať. SR bude s využitím skúseností EÚ prijímať opatrenia na zníženie negatívneho vývoja v demografických zmenách. Je predpoklad, že po stabilizácii situácie v oblasti ekonomiky bude SR musieť v dlhodobejšej perspektíve pristúpiť aj k využitiu migračných prírastkov, čo vyžaduje perspektívne opatrenia v oblasti legislatívy.

Ekonomická nestabilita

Otvorenosť ekonomiky SR a jej závislosť od surovinových a energetických zdrojov spolu so stavom, keď nebola ukončená transformácia ekonomiky, ju v globalizovanom procese vzájomného prepojenia a ovplyvňovania robia viac zraniteľnou.

Vstupom do EÚ sa SR stala súčasťou širokého ekonomického priestoru s výhodami vzájomnej spolupráce. Na druhej strane zaostávanie v transformácii ekonomiky, pomalé reagovanie na globálne zmeny i pomalé dosiahnutie konkurencieschopnosti môžu viesť k ekonomickej nestabilite s negatívnymi dopadmi na bezpečnosť.

Preto je potrebné dosiahnuť, aby také ekonomické faktory ako dostatočné a stabilné zdroje energií, prijateľná miera pasívneho salda zahraničného obchodu, vyvážená menová politika či konkurencieschopnosť ekonomiky vytvárali podmienky na demokratický rozvoj spoločnosti, ako aj na vytváranie zdrojov potrebných na efektívne fungovanie bezpečnostného systému a jeho prvkov pri predchádzaní a riešení krízových situácií.

Vzhľadom na závislosť SR od surovinových a energetických zdrojov by mala SR pokračovať v opatreniach na minimalizáciu negatívnych dopadov tejto závislosti opatreniami na znižovanie energetickej a surovinovej náročnosti ekonomiky, dostupnou diverzifikáciou zdrojov, ale aj konkrétnym podielom na zvyšovaní bezpečnosti a stability oblastí a krajín s ťažbou a dopravou uvedených komodít.

Ekologická bezpečnosť, životné prostredie

Svetový rozvoj ekonomiky a spotreby prináša závažné zmeny v životnom prostredí a ekologická problematika sa stáva rizikovým faktorom pri zaručovaní bezpečnosti. SR má zvýšený záujem o ochranu životného prostredia v globálnom meradle, ale predovšetkým v najbližšom okolí. Ako priemyselná krajina s podielom jadrovej energetiky sa musí naďalej plne zúčastňovať na medzinárodných aktivitách OSN a EÚ v oblasti životného prostredia a implementovať závery ich iniciatív a programy. Musí tiež prijímať opatrenia na znižovanie energetickej náročnosti ekonomiky a komplex opatrení jadrovej bezpečnosti vlastných jadrových zariadení. Mala by sa podieľať na prehĺbení spolupráce so susednými krajinami v oblasti ochrany životného prostredia a prehlbovania ekologickej bezpečnosti. Za dôležité by mala považovať prispôbenie krízového manažmentu v oblasti civilnej ochrany (ochrany obyvateľstva) systémom v NATO a EÚ.

Klimatické zmeny, ako aj ekonomické aktivity v okolí SR prinášajú riziko vzniku katastrof prírodného rázu, ale aj priemyselných a ekologických havárií. SR v súvislosti s integračným procesom do EÚ prijala celý rad zákonov týkajúcich sa ochrany ovzdušia, ochrany vôd, prírody a krajiny, kontroly priemyselného znečistenia.

Napriek tomu existujú zraniteľnosti, ktoré bude odstraňovať v prechodných obdobiach dojednaných s EÚ. Zvýšené úsilie je potrebné venovať monitorovaniu životného prostredia, posilneniu dozoru nad jadrovou bezpečnosťou a prepojeniu krízového manažmentu vo všetkých oblastiach životného prostredia.

2 Prehľad vybraných termínov – pojmov

Bezpečnosť – stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie určených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti.

Bezpečnostná politika štátu – súhrn nástrojov a postupov na dosiahnutie základných štátnych záujmov a cieľov na úseku obrany, ochrany a vnútorného poriadku štátu a jeho občanov.

Civilná ochrana (CO) – súhrn systémových opatrení, činností, postupov a prostriedkov uplatňovaných kompetentnými orgánmi, organizáciami, zložkami a obyvateľstvom, ktorých cieľom je prevencia, ochrana a minimalizovanie negatívnych vplyvov možných krízových situácií na zdravie a životy ľudí, na zvieratá, majetok a životné podmienky.

Evakuácia – komplex činností a opatrení, ktorý obsahuje prípravu a odsun ohrozených osôb, zvierat, prípadne materiálnych hodnôt z územia či objektu ohrozeného v dôsledku vzniku alebo trvania krízovej situácie.

Havária – mimoriadna udalosť spôsobená prevádzkou technických a technologických zariadení a stavieb v dôsledku narušenia prevádzkového procesu a následného úniku nebezpečných látok do okolia a vznik iných ničivých faktorov, ktoré majú negatívny vplyv na životy a zdravie ľudí, na majetok, zvieratá a životné prostredie.

Hospodárska mobilizácia – súbor hospodárskych a organizačných činností a opatrení pripravovaných v stave bezpečnosti ako súčasť prípravy štátu na obranu a riešenie krízových situácií vykonávaných v oblasti výroby, služieb a financovania, na zabezpečenie zdrojov, ktorý ako súčasť prvku zabezpečenia slúži na zmiernenie následkov krízovej situácie.

Integrovaný záchranný systém – súhrn opatrení určený na rýchle vyrozmene, aktivovanie a efektívne využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranných zložiek (základných a ostatných zložiek IZS) pri poskytovaní nevyhnutnej pomoci osobám v tiesni, na ochranu majetku a životného prostredia ohrozeného v dôsledku krízovej situácie.

Kategorizácia územia – proces začleňovania územných celkov do skupín charakterizovaných porovnateľným stupňom ohrozenia s možnosťou vzniku krízových situácií a následného určovania diferencovaného rozsahu plánovaných preventívnych opatrení na ochranu obyvateľov a majetku.

Krízová situácia – časovo a priestorovo vymedzený alebo ohraničený priebeh javov a procesov po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických systémov a procesov, ktoré ohrozujú životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu či regiónu a jeho obyvateľov, a môže sa narušiť fungovanie inštitúcií verejnej moci.

Krízové plánovanie – súbor činností, ktoré vykonávajú orgány verejnej správy, podnikateľské právnické, fyzické a iné osoby na základe analýzy a hodnotenia rizika s cieľom pripraviť opatrenia, nástroje a vytvoriť zdroje na prevenciu, riešenie a odstraňovanie následkov krízových situácií.

Krízový manažment – súhrn činností vecne príslušných inštitúcií určených na analýzu bezpečnostných rizík a ohrození, na monitorovanie rizikových činiteľov, na prevenciu vzniku krízových situácií a na plánovanie, organizovanie, uskutočňovanie a kontrolu činností určených na vytváranie podmienok na riešenie a na samotné riešenie krízových situácií.

Krízový štáb – výkonný prvok krízového riadenia vytvorený štatutárnym zástupcom orgánu verejnej moci alebo právnickej osoby z rozhodujúcich vedúcich zamestnancov, pracovníkov krízového manažmentu a príp. ďalších prizvaných odborníkov na analýzu rizík, prevenciu vzniku krízových situácií a na ich riešenie a administratívno-technické podmienky a prostriedky vytvorené na jeho činnosť.

Mimoriadna situácia – časovo a priestorovo determinované ohrozenie života, zdravia, majetku a životného prostredia, hospodárstva štátu, ako aj orgánov verejnej správy vyvolané pôsobením negatívnych následkov mimoriadnych udalostí, ktoré si vyžaduje použitie postupov, nástrojov, zdrojov, síl a prostriedkov krízového riadenia.

Mimoriadna udalosť – závažná, časovo ťažko predvídateľná a priestorovo ohraničená príhoda spôsobená vplyvom živelnej pohromy, technickej alebo technologickej havárie, prevádzkovej poruchy, prípadne úmyselného konania človeka, ktorá vyvolala narušenie stability systému alebo prebiehajúcich dejov a činností, ohrozuje životy a zdravie osôb, hmotné a kultúrne statky či životné prostredie.

Obrana štátu – súbor činností, opatrení a mechanizmov, prostredníctvom ktorých štát vytvára predpoklady na zachovanie mieru a bezpečnosti, zvrchovanosti a územnej celistvosti, zabezpečuje nedotknuteľnosť hraníc a splnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a ďalších medzinárodných zmlúv.

Sebaochrana – činnosť zameraná na ochranu vlastnej osoby a jej najbližšieho okolia pred účinkami krízových situácií s využitím vlastných síl a prostriedkov.

Varovanie – proces upozorňovania obyvateľov na nebezpečenstvo ich ohrozenia negatívnymi účinkami krízových situácií, uskutočňujúci sa prostredníctvom hlásnej siete tvorenej miestnymi informačnými prostriedkami obcí, sieťou poplachových sirén, technickými zariadeniami automatického vyznamievania a elektronickými masmédiami.

Vyrozumenie – proces informovania prvkov riadenia i príslušných výkonných zložiek Bezpečnostného systému SR o vzniku krízovej situácie a ich aktivovania pri plnení úloh prostredníctvom telekomunikačných a rádiokomunikačných prostriedkov.

Zariadenia CO – ochranné a ďalšie stavby alebo ich časti a technologické zariadenia, ktoré sú predurčené na plnenie úloh civilnej ochrany. Zahŕňajú riadiace pracoviská CO, ochranné stavby všetkých kategórií a typov a chránené pracoviská CO, objekty skladovania materiálu CO, prostriedky varovania a vyznamievania, komunikačné prostriedky a ďalšie.

Živelná pohroma – mimoriadna udalosť vyvolaná ničivými prírodnými silami, v dôsledku ktorej sa uvoľňujú kumulované energie a hmoty, príp. pôsobením nebezpečných látok alebo iných ničivých faktorov majúcich negatívny vplyv na človeka, zvieratá, materiálne hodnoty a životné prostredie.

3 Všeobecné záväzné právne predpisy a ďalšie legislatívne dokumenty v oblasti civilnej ochrany obyvateľstva a krízového riadenia

Vzdelávanie a výchova mladej generácie ako faktor ovplyvňujúci predchádzanie vzniku potencionálnych hrozieb a rizík zohráva nezastupiteľnú úlohu.

V zmysle teoretickej analýzy problematiky bezpečnosti sa javí neustála potreba adekvátnym spôsobom reagovať na možné hrozby a potencionálne riziká nielen zo strany tzv. „silových“ rezortov, ale zo strany všetkých rezortov. Nie je tomu inak ani zo strany rezortu školstva.

Povinnosti prislúchajúce jednotlivým rezortom pri „*príprave na obranu a civilnú ochranu*“ ustanovujú i konkrétne všeobecne záväzné právne predpisy. Pre rezort školstva možno za všetky spomenúť napr. zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, kde sa v § 3 ods. 4 uvádza: „*príprava občanov na obranu štátu je súhrn opatrení vo výchovno-vzdelávacom procese na základných školách a stredných školách zameraných najmä na brannú výchovu a brannú prípravu, zdravotnú prípravu, záujmovú činnosť, technickú činnosť a športovú činnosť*“, a zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov, kde sa v § 9 ods. 2 uvádza: „*ministerstvá, do ktorých pôsobnosti patrí riadenie výkonu štátnej správy na úseku školstva, zabezpečujú, aby obsah výchovy a vzdelávania na všetkých druhoch a typoch škôl v primeranom rozsahu zahŕňal aj otázky civilnej ochrany*“.

Plnenie nielen citovaných právnych predpisov, ale i riešenie problematiky predchádzania vzniku krízových javov, ktoré môžu viesť k narušeniu stability a bezpečnosti systému ako celku, je v rezorte školstva rozpracované i v zmysle ďalších všeobecno-záväzných právnych predpisov a rezortných predpisov:

- zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu,

- zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnoveho stavu,
- zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnoveho stavu v znení neskorších predpisov,
- vyhláška MŠ SR č. 231/2009 Z. z. o podrobnostiach o organizácii školského roka na základných školách, na stredných školách, na základných umeleckých školách, na praktických školách, na odborných učilištiach a na jazykových školách,
- metodické usmernenie MŠ SR č. 15/2005-R, ktorým sa vydáva Plán opatrení pre základné a stredné školy a školské zariadenia pre prípad pandémie chrípky v Slovenskej republike,
- metodické usmernenie MŠ SR č. 11/2008-R pre plánovanie a zabezpečovanie evakuácie v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike,
- metodické usmernenie MŠVVaŠ SR č. 62/2011, ktorým sa zabezpečuje priebeh výučby a prevádzka škôl a školských zariadení v čase mimoriadnej situácie, núdzoveho stavu, výnimočného stavu, vojnoveho stavu a vojny.

4 Postavenie prierezovej témy ochrana života a zdravia v štátnom vzdelávacom programe

4.1 Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy (ISCED 1)

Ochrana života a zdravia sa v základných školách realizuje prostredníctvom učebných predmetov štátneho vzdelávacieho programu a samostatných organizačných foriem vyučovania – didaktických hier.

V rámci témy sa aplikuje učivo, ktoré bolo v minulosti súčasťou povinného učiva ochrany človeka a prírody. Ochrana života a jeho zdravia integruje postoje, vedomosti a schopnosti žiakov zamerané na ochranu života a zdravia v mimoriadnych situáciách. Podobne aj počas pobytu a pohybu v prírode môžu vzniknúť mimoriadne situácie vplyvom nepredvídaných skutočností ohrozujúcich človeka a jeho okolie. Cieľom spoločnosti je pripraviť každého jednotlivca na život v prostredí, v ktorom sa nachádza. Nevyhnutným predpokladom na to je neustále poznávanie prostredníctvom pohybu a pobytu v prírode. Obsah učiva je predovšetkým orientovaný na zvládnutie situácií vzniknutých vplyvom priemyselných a ekologických havárií, dopravnými nehodami, živelnými pohromami a prírodnými katastrofami. Zároveň napomáha zvládnuť nevhodné podmienky v situáciách vzniknutých pôsobením cudzej moci, terorizmom voči občanom nášho štátu.

Cieľom oblasti je formovať vzťah žiakov k problematike ochrany ich zdravia a života, tiež zdravia a života iných ľudí, poskytnúť im potrebné teoretické vedomosti, praktické poznatky, osvojiť si vedomosti a zručnosti v sebaochrane a poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života.

Rozvinúť morálne vlastnosti žiakov, tvoriace základ vlasteneckého a národného citenia, formovať predpoklady na dosiahnutie vyššej telesnej zdatnosti a celkovej odolnosti organizmu na fyzickú a psychickú záťaž v náročných životných situáciách. Obsah prierezovej témy:

- riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana,
- zdravotná príprava,
- pohyb a pobyt v prírode.

4.2 Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy (ISCED 2)

Ochrana človeka a zdravia sa v základných školách realizuje prostredníctvom jednotlivých učebných predmetov, ako aj samostatných organizačných foriem vyučovania – účelových cvičení. Ochrana života človeka a jeho zdravia integruje postoje, vedomosti a zručnosti žiakov zamerané na ochranu života a zdravia v mimoriadnych situáciách. Snahou je pripraviť každého jednotlivca na život v prostredí, v ktorom sa nachádza. Nevyhnutnosťou je aj neustále poznávanie prostredia prostredníctvom pohybu a pobytu v prírode.

Prierezová téma sa zameriava na zvládnutie situácií vzniknutých vplyvom priemyselných a ekologických havárií, dopravnými nehodami, živelnými pohromami a prírodnými katastrofami. Zároveň napomáha zvládnuť nevhodné podmienky v situáciách vzniknutých pôsobením cudzej moci, terorizmom voči občanom nášho štátu. U žiakov by sa mal formovať vzťah k problematike ochrany vlastného zdravia a života, tiež zdravia a života iných ľudí.

Na to je potrebné poskytnúť žiakom teoretické vedomosti, praktické poznatky, pomôcť im osvojiť si vedomosti a zručnosti v sebaochrane. Vyškoliť ich v poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života, rozvinúť morálne vlastnosti žiakov tvoriace základ vlasteneckého a národného cítěnia, formovať predpoklady na dosiahnutie vyššej telesnej zdatnosti a celkovej odolnosti organizmu na fyzickú a psychickú záťaž náročných životných situácií. Obsah prierezovej témy:

- riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana,
- zdravotná príprava,
- pohyb a pobyt v prírode.

4.3 Štátny vzdelávací program pre gymnáziá (ISCED 3)

Prierezová téma sa realizuje prostredníctvom predmetov štátneho vzdelávacieho programu a obsahom samostatných organizačných foriem vyučovania – účelových cvičení a kurzu. Ochrana života a zdravia integruje spôsobilosti žiakov zamerané na ochranu života a zdravia v mimoriadnych situáciách, tiež počas pobytu a pohybu v prírode, ktoré môžu vzniknúť vplyvom nepredvídaných skutočností ohrozujúcich človeka a jeho okolie.

Cieľom spoločnosti je pripraviť každého jedinca na život v prostredí, v ktorom sa nachádza. Nevyhnutným predpokladom na to je neustále poznávanie prostredia prostredníctvom pohybu a pobytu v prírode.

Obsah učiva je predovšetkým orientovaný na zvládnutie situácií vzniknutých vplyvom priemyselných a ekologických havárií, dopravnými nehodami, živelnými pohromami a prírodnými katastrofami.

Zároveň napomáha zvládnuť nevhodné podmienky v situáciách vzniknutých pôsobením cudzej moci, terorizmom voči občanom nášho štátu.

Cieľom oblasti je:

- formovať vzťah žiakov k problematike ochrany svojho zdravia a života, tiež zdravia a života iných ľudí,
- poskytnúť žiakom potrebné teoretické vedomosti, praktické poznatky,
- osvojiť si vedomosti a zručnosti v sebaochrane a poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života,
- rozvinúť morálne vlastnosti žiakov tvoriace základ vlasteneckého a národného cítenia,
- formovať predpoklady na dosiahnutie vyššej telesnej zdatnosti a celkovej odolnosti organizmu na fyzickú a psychickú záťaž náročných životných situácií.

Prierezová téma ochrana života a zdravia sa realizuje v samostatných tematických celkoch s týmto obsahom:

- riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana,
- zdravotná príprava,
- pobyt a pohyb v prírode,
- záujmové technické činnosti a športy.

Osobitnou formou vyučovania učiva ochrany človeka a zdravia sú účelové cvičenia. Integrujú spôsobilosti žiakov získané v povinných učebných predmetoch, rozširujú, upevňujú ich.

Samostatnou povinnou organizačnou formou vyučovania je kurz ochrany človeka a zdravia. Je vyvrcholením procesu výchovy žiakov v tejto oblasti, formuje ich vlastenecké povedomie, dotvára sústavu ich zručností a návykov o ochrane života človeka a jeho zdravia, prispieva k zvyšovaniu telesnej zdatnosti a psychickej odolnosti žiakov.

5 Učebné osnovy, obsahové štandardy a výkonové štandardy prierezovej témy ochrana života a zdravia

Ciele učebných osnov

Cieľom učebných osnov a samotnej prierezovej problematiky ochrany života a zdravia je poskytnúť žiakom potrebné teoretické vedomosti, praktické poznatky a formovať ich vzťah k ochrane svojho zdravia a života, ako aj zdravia a života iných ľudí.

Formatívna a informatívna zložka učiva

Formatívna a informatívna zložka učiva sa prezentuje činnosťou žiakov morálnou, ktorá tvorí základ ich vlasteneckého a národného citenia, odbornou, ktorá im umožňuje osvojenie vedomostí a zručností v sebaochrane a poskytovaní pomoci iným v prípade ohrozenia zdravia a života, psychologickou, ktorá pôsobí na proces adaptácie v požiadavkách záťažových situácií, a fyzickou, pre ktorú je charakteristická tvorba predpokladov na dosiahnutie vyššej telesnej zdatnosti a celkovej odolnosti organizmu na fyzickú a psychickú záťaž náročných životných situácií.

Kompetencie učiva

Kompetencie preberaného učiva zahŕňajú individuálne medziludské aspekty a pokrývajú formy správania, ktoré jednotlivec využíva na efektívnu a konštruktívnu účasť na spoločenskom živote v prípadoch riešenia konfliktov. Základné zručnosti v rámci kompetencie zahŕňajú schopnosť účelne komunikovať v rozličných prostrediach a situáciách ohrozujúcich život a zdravie človeka. Tieto spoločenské a občianske kompetencie by mali ovplyvniť schopnosť žiakov zvládať stres a frustráciu, komunikáciu s inými ľuďmi a solidaritu pri riešení problémov širšej komunity ľudí.

Možno predpokladať, že rozvíjaním týchto vlastností sa utvárajú požadované schopnosti potrebné pre občana v oblasti ochrany života a zdravia, a to nielen v aktuálnom čase počas vzdelávania v škole, ale aj v úlohe perspektívnej v dospelosti v rôznych zamestnaniach.

Absolvovaním učiva získavajú žiaci nevyhnutné vedomosti, zručnosti a návyky potrebné na prežitie pri vzniku mimoriadnej udalosti a v čase vyhlásenia mimoriadnej situácie.

Učivo obsahuje opatrenia a opis činností pri záchrane života, zdravia a majetku obyvateľov pri odstraňovaní následkov mimoriadnych udalostí. Svojou humánnou podstatou má pre žiakov mimoriadny význam. Sebaochrana a vzájomná pomoc vychádza z práva každého občana byť včas varovaný pred hroziacim nebezpečenstvom varovnými signálmi, zabezpečený individuálnymi ochrannými prostriedkami, evakuáciou a ukrytím. Mimoriadna udalosť môže vzniknúť v rôznych častiach štátu kedykoľvek. Občania nemôžu očakávať okamžité poskytnutie pomoci. Z toho dôvodu musia byť schopní v rámci svojich možností chrániť svoje zdravie a poskytnúť pomoc iným osobám. Cieľom spoločnosti je pripraviť každého jedinca na život v prostredí, v ktorom sa nachádza. Nevyhnutným predpokladom na to je aj poznávanie prírodného prostredia.

Prioritne je učivo obsahom orientované na zvládnutie situácií vzniknutých vplyvom priemyselných a ekologických havárií, dopravnými nehodami, živelnými pohromami a prírodnými katastrofami.

Zároveň napomáha zvládnuť nevhodné podmienky v situáciách vzniknutých pôsobením cudzej moci, terorizmu voči občanom nášho štátu.

V obsahu učiva je viac tém, ktoré sa odvíjajú od základov takých oblastí, ktoré môžu prispieť k rozvoju vedomostí, zručností a návykov na ochranu človeka a spoločnosti. Na dosiahnutie cieľov využíva ochrana života a zdravia daný tematický obsah, vhodné organizačné formy, metódy a prostriedky prispôbené daným podmienkam.

Opakovanie určitých zhodných prvkov a príbuznosti tém treba chápať z hľadiska cieľov v ročníku (vidieť, poznať, ovládať, získať poznatok a zručnosť).

Obsah, realizácia a organizačné formy učiva ochrany života a zdravia by mali viesť k teoretickému a praktickému ovládaniu vybraných úloh z tematiky riešenia mimoriadnych situácií – civilná ochrana, vedieť poskytnúť predlekársku prvú pomoc – zdravotná príprava, vedieť zvládnuť základné činnosti pri pohybe a pobyte v prírode.

Mali by optimálne, vzhľadom na vek a pohlavie, zvyšovať psychickú a fyzickú pripravenosť a odolnosť pre prípad vzniku predpokladaných i nepredpokladaných mimoriadnych situácií.

Obsah a realizácia učiva

Odbornú zložku napĺňajú tematické celky s týmto obsahom:

- riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana,
- zdravotná príprava,
- pohyb a pobyt v prírode.

Organizačné formy

Účelové cvičenia (ÚC) v 5. – 9. ročníku sa realizujú v prírode 2-krát v roku po 5 hodín spravidla na jeseň a jar. Pred realizáciou ÚC sa vykonáva deň prípravy z teoretickej časti učiva v rozsahu 3 – 5 hodín podľa náročnosti obsahu a organizácie plánovaného ÚC.

Účelové cvičenia možno vykonať po ročníkoch – triedach.

Ďalšie vzdelávacie a organizačné činnosti školy:

- vhodné témy z obsahu niektorých vyučovacích predmetov – medzipredmetové vzťahy,
- úlohy objektivej ochrany školy,
- rešpektovanie vnútorného poriadku školy,
- požiarne a poplachové smernice,
- zabezpečenie úrazovej zábrany a predlekárskej prvej pomoci,
- cvičenia v prírode v rámci telesnej výchovy,
- príprava učiteľov na proces ÚC.

5.1 Obsah učiva pre nižšie sekundárne vzdelávanie ISCED 2

V tejto časti je uvedený obsah učiva na teoreticko-praktickú prípravu a účelové cvičenia v jednotlivých ročníkoch druhého stupňa základných škôl.

Postup vyučovania zvolia vyučujúci podľa možností školy a vyspelosti žiakov s využitím odporúčaní metodických oddelení. Osobitnú pozornosť treba venovať výstupným vedomostiam a zručnostiam žiakov deviatego ročníka.

Obsahové zameranie v jednotlivých ročníkoch

PRVÝ ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana:

- naša obec – všeobecná charakteristika,
- evakuácia školy v prípade ohrozenia – postup opustenia školy, evakuačné zariadenia, odsun ohrozených osôb z určitého územia,
- varovné signály a činnosť žiakov po varovaní varovnými signálmi,
- horľaviny a ich následky.

b) Zdravotná príprava:

- vybavenie domácej lekárničky a jej využitie pri poskytnutí prvej pomoci, nebezpečenstvo svojvoľného použitia liekov,
- ošetrovanie odreniny prstov, ruky, nohy, hlavy,
- privolanie pomoci k zranenému,
- význam symbolu *červený kríž*.

c) Pohyb a pobyt v prírode a jej ochrana:

- orientácia v mieste školy a jej okolí,
- určenie svetových strán podľa slnka,
- významné budovy a ich účel – zdravotné stredisko, lekáreň, pošta, predajne, železničná a autobusová stanica, obecný úrad,
- historické objekty našej obce – pamätné domy, zrúcaniny, pamätníky, múzeá, kostol,
- poznávanie zelene v okolí obce,
- správanie sa k osamelým zvieratám;

DRUHÝ ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana:

- možnosti vzniku mimoriadnych udalostí v prírode a na objektoch,
- oboznámenie sa s detskou ochrannou maskou (DM-1, CM3-3/h),
- určenie veľkosti, druhy varovných signálov a činnosť žiakov po varovaní varovným signálom „Všeobecné ohrozenie“,
- evakuácia školy v prípade ohrozenia požiarom,
- protipožiarne stanovište, umiestnenie zboru požiarnej ochrany a spôsob jeho vyrozumienia,
- nebezpečenstvá pri manipulácii s elektrickým a plynovým zariadením,
- zápalky, zapaľovače a horľaviny.

b) Zdravotná príprava:

- kedy a kadiaľ do zdravotného strediska,

- správanie sa v čakárni, u lekára a pri školských lekárskech prehliadkach,
- pomoc lekárov chorým a zraneným,
- ochrana pred chorobami, účelné obliekanie,
- ochrana a prvá pomoc pri zistení kliešťa, uštipnutí vretenicou, osou a včelou.

c) Pohyb a pobyt v prírode a jej ochrana:

- význam vody v prírode, pitie povrchovej vody,
- jedovaté rastliny, jedovaté huby,
- zásady správneho a bezpečného správania sa v prírode,
- zvieratá vo voľnej prírode, nebezpečenstvo besnoty,
- značenie turistických chodníkov.

TRETÍ ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana:

- druhy mimoriadnych udalostí a spôsob oznamovania ich vzniku a možnosti vzniku,
- evakuácia žiakov pri ohrození školy a jej okolia – haváriou, živelnou pohromou, katastrofou a teroristickým činom,
- varovné signály a činnosť žiakov po varovaní,
- oboznámenie sa so zdrojmi ohrozenia vzhľadom na polohu školy, ulice.

b) Zdravotná príprava:

- všeobecné zásady ochrany zdravia aplikované na časti ľudského tela a časti tváre, starostlivosť o chrup,
- hygiena tela, bielizne, šiat,
- správna životospráva – jedlo, spánok, oddych, učenie,
- ošetrovanie a obväzovanie prstov ruky, lakťa, oka, hlavy.

c) Pohyb a pobyt v prírode a jej ochrana:

- okolie našej obce, stanovište našej školy,
- orientácia podľa poludňajšieho tieňa, približné určovanie významných budov a iných dominánt v okolí podľa svetových strán,
- tvary zemského povrchu – rovina, pahorkatina, vysočina, kopec, hora, úbočie, svah, úpätie,
- chránené územie, objekty a prírodné útvary v obci a jej okolí.

ŠTVRTÝ ROČNÍK

a) *Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana:*

- nebezpečné látky v okolí školy (amoniak, chlór ap.), zásady ochrany, prvá predlekárska pomoc pri zasiahnutí organizmu týmito látkami,
- použitie detskej ochrannej masky (DM-1, CM3-3/h), nasadzovanie,
- improvizované prostriedky individuálnej ochrany, ich význam a použitie,
- ukážka detského ochranného vaku (DV-75) a detskej kazajky (DK-88/93),
- činnosť obyvateľstva po varovaní varovnými signálmi,
- čiastočná hygienická očista – jej význam a vykonávanie.

b) *Zdravotná príprava:*

- starostlivosť o vitálne ústroje ľudského organizmu,
- zdravie a choroby, nákazlivé choroby a ochrana pred nimi,
- obväzovanie nohy, kolena, lýtky, stehna,
- jednoduché obväzovanie ovínadlami a šatkami pri povrchovom poranení rúk, nôh, prstov.

c) *Pohyb a pobyt v prírode a jej ochrana:*

- určovanie hraníc SR a susediacich štátov na mape,
- určovanie nadmorských výšok na mape okolia,
- jednoduchý odhad krátkych vzdialeností,
- jednoduchý náčrt pochodu, kresba okolia stanovišťa – panoráma,
- čítanie z mapy – podľa farieb a topografických značiek,
- určovanie svetových strán na mape a podľa mapy,
- starostlivosť o lesné zvieratá a vtáctvo,
- význam čistého ovzdušia pre človeka a prírodu,
- zásady uhasenia ohniska.

PIATY ROČNÍK

a) *Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana:*

- varovné signály CO – činnosť na varovný signál „Všeobecné ohrozenie“; „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“,
- ochranná poloha ochranných prostriedkov (DM-1, CM3-/3h),
- ukážka prechodu priestoru kontaminovaného nebezpečnými látkami,

- kolektívna ochrana, evakuácia – vyhlasovanie evakuácie, evakuačné zariadenia; spôsoby vykonávania evakuácie, evakuačná batožina,
- kolektívna ochrana – ukrytie a ochrana v budovách pri mimoriadnej udalosti.

b) Zdravotná príprava:

- imobilizácia horných a dolných končatín pomocou štandardných dláh,
- znehybnenie poranených končatín improvizovanými prostriedkami,
- uloženie postihnutého do stabilizovanej polohy – privolanie lekára,
- ošetrovanie a znehybnenie zlomenín dolných končatín,
- spôsoby odsunu poraneného – podľa druhu a závažnosti poranenia.

c) Pohyb a pobyt v prírode:

- zásady orientácie v prírode podľa prírodných úkazov, kompasu, buzoly, mapy,
- odhad vzdialeností do 300 m a výšky 10 m,
- pochod na neznáme miesto s riešením úloh na určovanie vlastného stanovišťa podľa mapy,
- správne zakladanie ohňa.

ŠIESTY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana:

- charakteristika nebezpečných látok ohrozujúcich školu a jej okolie,
- vyhlásenie varovných signálov CO – činnosť v domácnostiach, činnosť žiaka a triedy po ich vyhlásení,
- lokalizácia a likvidácia požiaru ručnými hasiacimi prostriedkami,
- vyrozumenie a privolanie požiarnikov – údaje,
- dekontaminácia – hygienická očista a čiastočná špeciálna očista materiálu,
- evakuácia z ohrozeného priestoru,
- pravidlá správania sa obyvateľstva pri ohrození a pri vzniku mimoriadnej udalosti.

b) Zdravotná príprava:

- zložitejšie obväzovanie horných a dolných končatín, trupu a brucha obväzmi – obväzová technika,
- praktické obväzy brady, nosa,

- šatkové obvazy hlavy, ruky, nohy,
- náplastové obväzovanie poranení na horných a dolných končatinách,
- ošetrovanie poranených kĺbov a kostí horných a dolných končatín – vyvrtnutie, vyklbenie, zlomeniny.

c) Pohyb a pobyt v prírode:

- mierky máp a náčrtov, meranie vzdialeností na mape a v teréne,
- pomer výšky a šírky s nárastom vzdialenosti,
- zhotovenie jednoduchej pomôcky na odhad výšky a šírky,
- zemepisný azimut,
- určenie vlastného stanovišťa podľa mapy,
- určenie svetových strán podľa núdzových orientačných prostriedkov,
- prenášanie azimutu z mapy do terénu a z terénu do mapy,
- preventívna ochrana pred bleskom.

SIEDMY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana:

- činnosť na varovné signály CO,
- ukladanie a skladovanie ochrannej masky (DM-1, CM-3-3/h),
- kolektívna ochrana, evakuácia obyvateľstva, obsah evakuačnej batôžiny,
- ochranné stavby, pravidlá správania sa v úkrytoch, činnosť po opustení úkrytov,
- dezinfekcia, dezinfekcia, deratizácia, dekontaminácia,
- postup pri vzniku požiaru v osobnom automobile,
- zbrane hromadného ničenia – ničivé účinky, škodlivé pôsobenie na organizmus a ochrana pred nimi,
- ochrana potravín a vody pred škodlivinami a zamorením.

b) Zdravotná príprava:

- poskytnutie prvej pomoci pomocou lekárníčky v osobnom automobile,
- prvá pomoc pri otrave plynom, chemikáliami,
- prvá pomoc pri šoku, protišokové opatrenia,
- vyťahnutie poraneného z rokliny,
- znehybnenie pri poranení panvy, krčnej chrbtice, hrudníka,
- ošetrovanie a znehybnenie otvorenej zlomeniny,

- umelé dýchanie z pľúc do pľúc (ústami, nosom), masáž srdca,
- zastavenie tepnového, žilového a vlásoknicového krvácania.

c) Pohyb a pobyt v prírode:

- príprava pochodu, zhotovenie harmonogramu a náčrtu pochodu,
- výber a úprava plochy na stanovanie, stavenie turistického stanu,
- meranie rýchlosti, šírky a hĺbky vodného toku,
- prekonávanie vodnej prekážky,
- správanie sa pri prietrži mračien a privaloch vody,
- značenie mostov a prechodov cez vodné toky.

ÔSMY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana:

- jadrové zbrane a ich ničivé účinky,
- ochrana pred svetelným žiarením,
- ochrana pred tlakovou vlnou (tlakovým nárazom),
- ochrana pred prenikavou radiáciou a rádioaktívnou kontamináciou,
- hygienická očista a čiastočná špeciálna očista materiálu,
- lokalizácia a likvidácia požiaru s jedovatými splodinami horenia,
- nebezpečné látky v okolí školy – zásady ochrany pri ich úniku, evakuácia z ohrozeného územia,
- kolektívna ochrana – druhy úkrytov a pravidiel správania sa v nich,
- odstraňovanie nebezpečných látok z povrchu terénu, budov a materiálu.

b) Zdravotná príprava:

- hromadné nešťastia, triedenie chorých a ranených,
- postup pri poskytovaní prvej pomoci v mieste hromadného nešťastia,
- praktické riešenie prvej pomoci topiacej sa osobe,
- technická a zdravotná pomoc pri poranení elektrickým prúdom,
- prvá pomoc pri popáleninách,
- poskytnutie zdravotníckej pomoci pri strate vedomia,
- poskytnutie prvej pomoci pri úpaloch,
- sterilizácia prostriedkov,
- nebezpečenstvo pohlavných chorôb, zásady prevencie,
- alkoholizmus, drogy, toxikománia – škodlivé účinky, prevencia.

c) Pohyb a pobyt v prírode:

- pochod podľa pripravených azimutov, tabuľka pochodu,
- vybavenie zdravotníckym materiálom pri individuálnej turistike (pešo, bicyklom),
- značkovanie turistických ciest a chodníkov,
- príprava jednoduchkej teplej stravy s použitím ohňa, zásady bezpečnosti,
- odstraňovanie devastačných následkov spôsobených ľuďmi v prírode.

DEVIATY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana:

- úlohy civilnej ochrany vyplývajúce zo Ženevských dohôd a dodatkových protokolov,
- civilná ochrana v SR, jej miesto, úlohy a poslanie,
- analýza územia obce, mesta, okresu,
- organizovanie jednotiek civilnej ochrany – štáby a odborné jednotky,
- varovné signály civilnej ochrany – činnosť po ich vyhlásení,
- činnosť pri záchrane ľudí zo závalov a poškodených krytov,
- jódová profylaxia (v okolí atómových elektrární).

b) Zdravotná príprava:

- preverenie vedomostí a prehĺbenie návykov a zručností z poskytovania prvej pomoci pri rôznych poraneniach, zlomeninách, obväzovanie, znehybňovanie častí tela,
- darcovstvo krvi a transplantácia orgánov ľudského tela,
- správanie sa pri náleze zraneného mimo obývaného priestoru,
- prevencia proti klieštovej encefalitíde.

c) Pohyb a pobyt v prírode:

- základný turistický výstroj,
- absolvovanie trasy primeranej veku,
- povinnosti turistov pri ochrane životného prostredia.

5.2 Výstupné vzdelávacie štandardy pre ISCED 2

Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana

Obsahový štandard:

- činnosť po varovaní varovnými signálmi,
- používanie prostriedkov individuálnej ochrany,
- základné zručnosti pri použití ochrannej masky,
- kompletizovanie ochrannej masky, pochodová, pohotovostná a ochranná poloha,
- čiastočná hygienická očista osôb a čiastočná dezaktivácia potravín, vody a materiálu; ochrana pred účinkami zbraní hromadného ničenia,
- prevencia proti požiarom a činnosť po vzniku požiaru.

Výkonový štandard:

1. Varovné signály a činnosť po ich vyhlásení

Poznať varovné signály a základné činnosti po ich vyhlásení.

Opíš, ako sa vyhlasuje varovný signál „Všeobecné ohrozenie“, „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“.

Uveď, aká je činnosť po vyhlásení varovného signálu „Všeobecné ohrozenie“. Priprav si ochrannú masku do predpísanej polohy po varovaní signálom „Všeobecné ohrozenie“.

Čo zabezpečíš v byte pred odchodom do úkrytu?

Uveď, kde najbližšie sa nachádza úkryt, a povedz, aký čas potrebuješ na presun do úkrytu.

2. Prostriedky individuálnej ochrany

Poznať prostriedky individuálnej ochrany a vedieť ich správne používať.

Opíš, z akých hlavných častí sa skladá ochranná maska CM 3-/3h.

Aké prostriedky individuálnej ochrany jednotlivca poznáš?

Opíš funkciu ochrannej masky.

Uveď, aké polohy ochrannej masky poznáš a čo je pohotovostná poloha.

Vymenuj improvizované prostriedky ochrany dýchacích ciest, končatín a tela. Nasaď si ochrannú masku správnym spôsobom v časovom limite do ochrannej polohy.

Prečo je potrebné dezinfikovať ochrannú masku po použití?

Povedz, čo znamená skratka PIO.

3. Kolektívna ochrana pred účinkami následkov pri mimoriadnej udalosti

Získať vedomosti a zručnosti v oblasti kolektívnej ochrany.

Čo rozumieš pod pojmom kolektívna ochrana osôb?

Opíš, čo je evakuácia a ako sa uskutočňuje.

Uveď, aké spôsoby evakuácie poznáš a aké sú povinnosti občanov.

Charakterizuj jednotlivé typy úkrytov.

Uveď, čo má obsahovať evakuačná batožina a aká je povolená hmotnosť pre tvoj vek.

Povedz základné zásady správania sa v úkrytoch.

4. Zbrane hromadného ničenia a ich ničivé účinky

Vedieť rozdeliť zbrane hromadného ničenia a poznať ich ničivé účinky.

Vymenuj tri druhy zbraní hromadného ničenia.

Povedz, aké ničivé účinky jadrových zbraní poznáš.

Vymenuj účinky otravných látok a biologických zbraní.

Čo je prenikavá radiácia, rádioaktívne zamorenie, svetelné žiarenie, tlaková vlna a ako sa proti nim chránime.

Použi individuálnu ochranu pri zamorení ovzdušia otravnou látkou a urč cestu úniku.

Vymenuj, aké sú zásady ochrany a prevencia pred infekčnou chorobou.

5. Hygienická očista a ochrana potravín a vody

Poznať zásady ochrany osôb, potravín, vody a materiálu.

Povedz, čo rozumieme pod pojmom kontaminácia.

Uveď, čo znamenajú pojmy dezinfekcia, dezinfekcia, deratizácia a dekontaminácia.

Vykonaj správnym postupom hygienickú očistu tváre, dýchacích ciest, očí, rúk a vrchného oblečenia po prechode prašným územím na účelovom cvičení.

Opíš, akým spôsobom sa vykoná úplná hygienická očista a špeciálna očista materiálu po zamorení rádioaktívnym prachom a otravnými látkami.

Opíš, ako chránime vodné zdroje proti zamoreniu.

Priprav na účelové cvičenie svoje potraviny a vodu do dostupných bezpečných obalov proti kontaminácii.

6. Ochrana proti požiarom

Poznať preventívne opatrenia proti požiarom a zásady hasenia vzniknutého začínajúceho požiaru.

Vymenuj jednoduché hasiace prostriedky a aké horľaviny nimi hasíme.

Vymenuj, aké ručné hasiace prístroje poznáš a aké horľaviny nimi hasíme.
Povedz, akým ručným hasiacim prístrojom nesmieme hasiť horiace elektrické zariadenie pod prúdom.

Povedz, aké horľaviny sa nesmú nachádzať v blízkosti vykurovacích telies.

Vymenuj, aké tekuté horľaviny poznáš a akými prostriedkami ich hasíme.

Povedz, aké sú zásady manipulácie s otvoreným ohňom.

Uveď, aké základné protipožiarne opatrenia poznáš, ktoré dodržiavate vo vašej domácnosti.

Povedz, aké protipožiarne opatrenia musíme dodržiavať pri táborení.

Povedz, čo prikazujú požiarne poplachové smernice vo vašej škole.

Uveď, ako privolaš hasičov k vzniknutému požiaru a ako sa vyhlasuje varovný signál „Požiarne poplach“.

Zdravotná príprava

Obsahový štandard:

- všeobecné zásady prvej pomoci,
- prvá pomoc pri stavoch ohrozujúcich život – krvácanie, zastavenie dýchania, strata vedomia a šok,
- základné ošetrenie a znehybnenie končatín štandardnými a improvizovanými prostriedkami pri zlomeninách, vyvrtnutiach a vykĺbeninách,
- zásady pri poranení panvy, krčnej chrbtice,
- obväzová technika a odsun raneného,
- postup pri poskytovaní prvej pomoci pri hromadnom nešťastí, poranení elektrickým prúdom, popáleninách, úpaloch, podchladení a otravách.

Výkonový štandard:

1. Všeobecné zásady pri poskytovaní prvej pomoci

Poznať základné zásady prístupu k zranenému, technickú a zdravotnícku prvú pomoc.

Vymenuj činnosti, ktoré patria do technickej a zdravotníckej prvej pomoci.

Vymenuj dôležité životné funkcie.

Opíš, ako zistíš, či postihnutý dýcha, je pri vedomí a či je krvný obeh funkčný.

Uveď technickú činnosť záchrancu pri poranení elektrickým prúdom a otrave v zadymenom priestore.

Vymenuj jednotlivé zásady protišokových opatrení.

Povedz, ktorým zraneným poskytneš pomoc najskôr pri väčšom počte zranených osôb.

Aký je postup privolania odbornej zdravotníckej pomoci k zranenému?

2. Prvá pomoc pri stavoch ohrozujúcich život

Poznať druhy krvácania, spôsoby zastavenia a obnovenie krvného obehu.

Porovnaj vonkajšie a vnútorné krvácanie.

Opíš rozdiel medzi žilovým, tepnovým a vlásočnicovým krvácaním.

Vymenuj tlakové body a uveď ich význam pri zastavení krvácania.

Opíš, ako budeš postupovať pri príznakoch vnútorného krvácania.

Vymenuj spôsoby zastavenia krvácania z poranenej tepny.

Poskytni prvú pomoc zastavenia tepnového krvácania pomocou tlakového obväzu pri poranení ramennej tepny.

Povedz, prečo nesmieme podávať tekutiny pri vnútornom krvácaní.

Opíš, ako ošetriš krvácajúcu povrchovú reznú ranu.

Uveď, kedy uskutočňujeme masáž srdca, opíš, akým spôsobom sa vykonáva.

Vedieť poskytnúť prvú pomoc pri zastavení dýchania.

Povedz, podľa akých príznakov zistíme, že postihnutý nedýcha.

Uveď možné príčiny zastavenia dýchania.

Opíš, akým spôsobom uvoľníme dýchacie cesty.

Vykonajte vo dvojici správne umelé dýchanie z úst do úst a nepriamu masáž srdca na modeli (Resusci Anne). Ak nemáš model, opíš presný postup.

Uveď počet stlačení hrudníka na jeden vdych postihnutému so zastaveným dýchaním a krvným obehom.

Vykonaj na figurantovi správne uloženie do stabilizovanej polohy.

Vedieť zvládnuť situáciu a poskytnúť prvú pomoc postihnutému so stratou vedomia, pri podchladení, otravách a popáleninách.

Uveď, ktoré životné funkcie kontrolujeme u postihnutého so stratou vedomia.

Povedz, čo nám signalizujú modré pery u postihnutého so stratou vedomia.

Opíš, do akej polohy uložíme postihnutého, ak dýcha.

Povedz, aké sú možné príčiny straty vedomia.

Uveď, ako zabezpečíme odbornú pomoc a prevoz do nemocnice.

Opíš prvú pomoc pri podchladení.

Povedz, čo spôsobuje otravy, aké sú najčastejšie druhy a ako poskytneme prvú pomoc.

Charakterizuj stupne popálenia a opíš prvú pomoc pri obarení.

Opíš príznaky podchladenia a prehriatia, prevenciu a prvú pomoc pri omrzlinách a úpale.

Vedieť poskytnúť prvú pomoc pri zlomeninách a iných poškodeniach končatín a chrbtice.

Zvládnuť základnú obväzovú techniku a poznať princípy transportu.

Vymenuj štandardné a improvizované prostriedky na znehybnenie končatín.

Znehybni zatvorenú zlomeninu predlaktia na figurantovi veľkým závesom pomocou trojrohej šatky.

Opíš, ako ošetríme otvorenú zlomeninu predkolenia.

Znehybni štandardnými prostriedkami zatvorenú zlomeninu predkolenia.

Opíš Kramerovu a nafukovaciu dlahu, uveď spôsob použitia.

Do akých polôh uložíme postihnutého s poranením brucha a hrudníka?

Ulož spolužiaka do protišokovej polohy.

Vedieť zvládnuť základnú obväzovú techniku a poznať princípy transportu.

Uveď rozdelenie obväzov podľa účelu.

Zaraď krycie, tlakové, odsávacie, nepriedušné, upokojujúce a spevňujúce obväzy k jednotlivým poraneniam.

Opíš a ukáž tri spôsoby použitia trojrohej šatky.

Použi prakový obväz na ošetrovanie nosa a brady.

Urci podľa obrázka kruhový, špirálový, osmičkový a klasový obväz.

Ošetri a obviaž simulované poranenie prsta ruky.

Povedz, pri akom zranení použijeme nepriedušný obväz.

Uveď, aká je zásada pri podozrení z poranenia chrbtice a krčných stavcov.

Uveď, aké spôsoby odsunu raneného vzhľadom na charakter zranenia poznáš.

Zhotovte vo dvojici improvizované nosidlá na účelovom cvičení.

Povedz, aké zásady platia pri Transporte zranených na nosidlách.

Pohyb a pobyt v prírode

Obsahový štandard:

- určovanie svetových strán pomocou prírodných úkazov, buzoly a určovanie azimutov,
- orientácia mapy, čítanie z mapy a topografické značky,
- určenie vlastného stanovišťa, odhad vzdialeností, určenie výškového rozdielu a krokovanie; mierka mapy a zhotovenie situačného a topografického náčrtu,

- zhotovenie schematickeho náčrtu a pochod podľa azimutov,
- turistické značky a chodníky,
- výber miesta na stanovanie, príprava ohniska a jednoduchej stravy,
- preventívna ochrana proti blesku a prívalu vody,
- poznávanie krajiny, pamiatok.

Výkonový štandard:

1. Pohyb v prírode pomocou mapy a buzoly

Zvládnuť pohyb a orientáciu v prírode pomocou mapy a buzoly.

Urč svetové strany podľa slnka a hodínok a spresni ich pomocou buzoly.

Zorientuj mapu a urč vlastné stanovište.

Uveď, aké topografické značky sa nachádzajú v blízkosti tvojho stanovišta na mape.

Urč z mapy nadmorskú výšku tvojho stanovišta.

Urč vzdialenosť do nasledujúceho bodu pochodu podľa mierky mapy.

Povedz, aká je dĺžka tvojho kroku a koľko tvojich krokov predstavuje 100 m.

Zhotov situačný a topografický náčrt pochodu.

Zhotov schematický náčrt a pochoduj podľa zvolených azimutov s využitím turistických značiek a chodníkov.

2. Pobyt v prírode a jej ochrana

Poznať prírodu, zásady pobytu v nej a vedieť ju chrániť.

Opíš najvhodnejšie miesto na postavenie stanu.

Uveď zásady zhotovenia a uhasenia ohniska.

Povedz, aké sú zásady pri odchode z miesta táborenia.

Povedz, prečo nesmieme počas búrky stáť pod osamelým stromom alebo na voľnej ploche v prírode.

Povedz, z akého dôvodu musíme zmeniť miesto táborenia pri rieke počas výdatného trvalého dažďa.

Proces realizácie učiva a účelových cvičení

Výsledky sa neklasifikujú. Poslanie učiva je zamerané prípravou žiakov v koedukovanej forme na správne činnosti a konania v prípade vzniku nebezpečnej mimoriadnej situácie.

Žiaci si v priebehu výchovného a vzdelávacieho procesu osvojujú potrebné vedomosti, zručnosti, návyky a schopnosti.

Na osvojovanie vedomostí a zručností sa využívajú účelové cvičenia, príp. niektoré vhodné poznatky z iných oblastí vzdelávania. Používané metódy rešpektujú bežné didaktické postupy, žiada sa však uplatňovať menej verbálne a viac názorné metódy, cvičenia a kontroly. Dôležitú funkciu plnia aktivizujúce a motivačné hodnotenia, samostatné či skupinové činnosti. Žiaci majú v priebehu osvojovania učiva získať poznatky o potrebnosti a nenahraditeľnosti učiva pri vzniku a priebehu mimoriadnej situácie.

Rozdielnosť v procese vyučovania učiva ochrany života a zdravia je v tom, že sa realizuje prevažne mimo učební so špecifickým materiálom a učebnými pomôckami. Dávame na zváženie zaradiť niektoré témy do účelového cvičenia vzhľadom na:

- priestorové podmienky školy,
- blízkosť vhodného terénu,
- dostupnosť materiálu a pomôcok na precvičovanie,
- náročnosť alebo neprimeranosť požiadaviek a úloh na žiakov vzhľadom na pohlavie a vek,
- odbornú pripravenosť pedagogických pracovníkov.

Na procese realizácie učiva sa okrem tém z vybraných povinných predmetov a účelových cvičení podieľajú aj:

- školský režim (disciplinovanosť a kolektivismus),
- civilná ochrana a objektová ochrana,
- záujmová činnosť (príprava mladých zdravotníkov, záchranárov CO, požiarnikov, športových strelcov a pod.),
- spolupráca so špecifickými organizáciami a združeniami ako Ozbrojené sily SR, Sokol, Orol, Slovenský Červený kríž, Slovenský zväz ochrancov prírody, Slovenský skauting, Združenie technických a športových činností SR.

Nakoľko sa učivo nerealizuje v samostatnom predmete, je potrebné, aby riaditeľ školy zabezpečovaním a usmernením učiva poveril zodpovedného učiteľa. Osobitnú pozornosť treba venovať príprave a rozširovaniu materiálového zabezpečenia výučby, ktoré vzhľadom na prevažujúci praktický charakter výučby bezprostredne ovplyvňuje kvalitu plnenia cieľov. Poverení organizátori zodpovedajú za účelné skĺbenie organizačnej a metodickej stránky tejto náročnej formy vyučovania.

Odporúča sa vypracovať námetovú situáciu a spojiť ju so súťažením tried po

ročníkoch. Vzhľadom na priestorové a materiálne ťažkosti je vhodné jeden deň organizovať cvičenie maximálne s tromi triedami. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať získaniu požadovaných „výstupných“ vedomostí, zručností a návykov žiakov 9. ročníka.

Preto je účelné organizovať cvičenia s týmito triedami osobitne s čo najväčším počtom starostlivo pripravených a materiálovo zabezpečených stanovišť. V rozsahu učiva pre 9. ročník základnej školy treba zvýrazniť skutočnosť, že časť žiakov sa zapojí do rôznych výrobných a nevýrobných činností bez ďalšieho vzdelávania, preto ich vedomosti, zručnosti a návyky z ochrany života a zdravia treba posudzovať aj z toho hľadiska.

Bezpečnostné opatrenia pri účelovom cvičení v školách

Za organizáciu ochrany a bezpečnosti pri uskutočňovaní účelového cvičenia zodpovedá vedúci účelového cvičenia, ktorý je povinný:

- organizovať označenie priestoru účelového cvičenia a poriadkovú službu na nebezpečných miestach, označenie a ohraničenie nebezpečných priechodov a miest,
- označiť miesta imitácie a zaistiť bezpečnosť pri označení jednotlivých situácií,
- udržiavať poriadok pri činnosti cvičiacich značkárov,
- spracovať pokyny pre bezpečnostné opatrenia pri cvičení v závislosti od miestnych podmienok, aby sa nimi oboznámili všetci účastníci účelového cvičenia,
- kontrolovať osobne a prostredníctvom svojich zástupcov a pomocníkov dodržiavanie bezpečnostných opatrení počas účelového cvičenia.

Za dodržiavanie bezpečnostných opatrení počas účelového cvičenia sú zodpovední vedúci na jednotlivých pracoviskách, ktorí sú povinní:

- oboznámiť žiakov so stanovenými bezpečnostnými opatreniami,
- oboznámiť cvičiacich s nebezpečnými miestami a označiť ich,
- kontrolovať dodržiavanie bezpečnostných opatrení najmä počas imitácie a praktickej činnosti.

Počas účelového cvičenia je zakázané:

- prevádzať imitačné prostriedky spoločne s osobami,
- používať nesprávnu či poškodenú techniku a dopravné prostriedky,
- pohybovať sa a zdržiavať sa v miestach presunov a činnosti techniky,

- používať rádiové stanice bližšie ako 100 m od vedenia vysokého napätia, pracovať s nimi bez uzemnenia,
- používať nesprávne, poškodené imitačné prostriedky a ich improvizáciu,
- rozmiestňovať značkárov v miestach nebezpečnej imitácie,
- používať zápalné a dymové prostriedky bližšie ako 50 m od osôb a ľahko zápalných látok (materiálov); dymové prostriedky nepoužívať menej ako 200 m od obydľia a komunikácií,
- uskutočňovať cvičné výbuchy na obytných miestach a vodných plochách,
- zbierať nepoužité (nevybuchnuté) imitačné prostriedky a demontovať ich,
- vykonávať činnosť v zadymených priestoroch bez ochranných pomôcok a zaistenia inou osobou,
- dotýkať sa vodičov elektrickej energie a vodivých kovových predmetov bez preverenia ich odpojenia od elektrickej energie,
- pohybovať sa na nebezpečných miestach,
- vykonávať zemné práce bez súhlasu príslušných územných správnych orgánov,
- rozkladať oheň v lesných porastoch a na miestach s možnosťou vzniku požiaru,
- piť vodu z nepreverených vodných zdrojov.

Na zaistenie bezpečnosti sa musia dodržiavať tieto špecifické opatrenia:

- dodržiavať stanovené bezpečnostné opatrenia pre činnosť v príslušnom objekte (mieste),
- pri činnosti v rámci účelového cvičenia zabezpečiť jednotlivé miesta proti poškodeniu,
- zabrániť prípadnému narušeniu inžinierskych sietí a technologických zariadení výrobného procesu,
- uskutočniť prieskum predpokladaných miest účelového cvičenia,
- priestory činnosti označiť stanovenými značkami (tabuľkami),
- nedovoliť prekročenie noriem pobytu a práce v ochranných maskách a iných ochranných prostriedkoch;

Pri činnosti v lesných priestoroch:

- uskutočniť prieskum a označiť nebezpečné a nepriechodné miesta,
- zaistiť dodržiavanie všetkých protipožiarnych opatrení,
- zabezpečiť zdravotnícke opatrenia pri možnom úraze, proti uštipnutiu hadom, otrávam a pod.

6 Témy úloh a okruhy otázok pre jednotlivé ročníky v jesennom a jarnom termíne

PIATY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana

Teória (jesenný termín):

1. Opíš, ako sa vyhlasuje varovný signál „Všeobecné ohrozenie“, „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“.
2. Uveď, aká je činnosť po vyhlásení varovného signálu „Všeobecné ohrozenie“.
3. Čo zabezpečíš v byte pred odchodom do úkrytu?
4. Uveď, kde najbližšie sa nachádza úkryt, a povedz, aký čas potrebuješ na presun do úkrytu.
5. Aké prostriedky individuálnej ochrany jednotlivca poznáš?

Prax (jesenný termín):

1. Priprav si ochrannú masku do predpísanej polohy po varovaní signálom „Všeobecné ohrozenie“.
2. Opíš, z akých hlavných častí sa skladá ochranná maska CM 3-/3h.
3. Opíš funkciu ochrannej masky.
4. Uveď, aké polohy ochrannej masky poznáš a čo je pohotovostná poloha.
5. Nasad' si ochrannú masku do ochrannej polohy správnym spôsobom v časovom limite.

Teória (jarný termín)

1. Vymenuj improvizované prostriedky ochrany dýchacích ciest, končatín a tela.
2. Prečo je potrebné dezinfikovať ochrannú masku po použití?
3. Povedz, čo znamená skratka PIO.
4. Opíš, čo je evakuácia a ako sa uskutočňuje.
5. Uveď, aké spôsoby evakuácie poznáš a aké sú povinnosti občanov.

Prax (jarný termín):

1. Čo rozumieš pod pojmom kolektívna ochrana osôb?
2. Charakterizuj jednotlivé typy úkrytov.

3. Uveď, čo má obsahovať evakuačná batožina a aká je povolená hmotnosť pre tvoj vek.
4. Povedz základné zásady správania sa v úkrytoch.
5. Nasaď si ochrannú masku do ochrannej polohy správnym spôsobom v časovom limite.

b) Zdravotná príprava

Teória (jesenný termín):

1. Vymenuj tie činnosti, ktoré patria do technickej a zdravotníckej prvej pomoci.
2. Vymenuj dôležité životné funkcie.
3. Vymenuj jednotlivé zásady protišokových opatrení.
4. Uveď, aké spôsoby odsunu raneného vzhľadom na charakter zranenia poznáš.
5. Vymenuj štandardné a improvizované prostriedky na znehybnenie končatín.

Prax (jesenný termín):

1. Zvládnuť základnú obväzovú techniku a poznať princípy transportu.
2. Znehybni zatvorenú zlomeninu predlaktia na figurantovi veľkým závesom pomocou trojrohej šatky.
3. Znehybni štandardnými prostriedkami zatvorenú zlomeninu predkolenia.
4. Vykonaj na figurantovi správne uloženie do stabilizovanej polohy.
5. Zhotovte vo dvojici improvizované nosidlá na účelovom cvičení.

Teória (jarný termín):

1. Uveď rozdelenie obväzov podľa účelu.
2. Zaraď krycie, tlakové, odsávacie, nepriedušné, upokojujúce a spevňujúce obväzy k jednotlivým poraneniam.
3. Urč podľa obrázka kruhový, špirálový, osmičkový a klasový obväz.
4. Povedz, pri akom zranení použijeme nepriedušný obväz.
5. Povedz, čo spôsobuje otravy, ktoré sú najčastejšie druhy a ako poskytneme prvú pomoc.

Prax (jarný termín):

1. Opíš a ukáž tri spôsoby použitia trojrohej šatky.
2. Použi prakový obväz na ošetrenie nosa.

3. Použi prakový obväz na ošetrovanie brady.
4. Ošetri a obviaž simulované poranenie prsta ruky.
5. Znehybni zatvorenú zlomeninu predlaktia na figurantovi pomocou štandardných dláh.

c) Pohyb a pobyt v prírode

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Uveď, aké sú zásady zhotovenia a uhasenia ohniska.
2. Vedieť vymenovať možnosti orientácie v prírode.
3. Vedieť zorientovať mapu.
4. Zorientovať sa na mape.
5. Vedieť odhadnúť vzdialenosť.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Zvládnuť pohyb a orientáciu v prírode pomocou slnka, mapy, kompasu a buzoly.
2. Urč svetové strany podľa slnka a hodínok a spresni ich pomocou buzoly.
3. Zorientuj mapu a urč vlastné stanovište.
4. Vedieť odhadnúť vzdialenosti do 300 m a výšky 10 m.
5. Pochod na neznáme miesto s riešením úloh na určovanie vlastného stanovišta podľa mapy.

ŠIESTY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana

Teória (jesenný termín):

1. Vymenuj, aké tekuté horľaviny poznáš a akými prostriedkami ich hasíme.
2. Povedz, aké sú zásady manipulácie s otvoreným ohňom.
3. Uveď, aké základné protipožiarne opatrenia poznáš, ktoré dodržiavate vo vašej domácnosti.
4. Povedz, aké protipožiarne opatrenia musíme dodržiavať pri táborení.
5. Povedz, čo prikazujú požiarne poplachové smernice vo vašej škole.

Prax (jesenný termín):

1. Uveď, ako privolaš hasičov k vzniknutému požiaru a ako sa vyhlasuje varovný signál „Požiarne poplach“.
2. Vymenuj jednoduché hasiace prostriedky a aké horľaviny nimi hasíme.
3. Vymenuj, aké ručné hasiace prístroje poznáš a aké horľaviny nimi hasíme.

4. Povedz, akým ručným hasiacim prístrojom nesmieme hasiť horiace elektrické zariadenie pod prúdom.
5. Povedz, aké horľaviny sa nesmú nachádzať v blízkosti vykurovacích telies.

Teória (jarný termín):

1. Opíš, ako sa vyhlasuje varovný signál „Všeobecné ohrozenie“, „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“.
2. Čo zabezpečíš v byte pred odchodom do úkrytu?
3. Uveď, kde najbližšie sa nachádza úkryt, a povedz, aký čas potrebuješ na presun do úkrytu.
4. Uveď, aké spôsoby evakuácie poznáš a aké sú povinnosti občanov.
5. Uveď, čo má obsahovať evakuačná batožina a aká je povolená hmotnosť pre tvoj vek.

Prax (jarný termín):

1. Opíš, akým spôsobom sa vykoná úplná hygienická očista a špeciálna očista materiálu po zamorení rádioaktívnym prachom a otravnými látkami.
2. Vykonaj správnym postupom hygienickú očistu tváre, dýchacích ciest, očí, rúk a vrchného oblečenia po prechode prašným územím na účelovom cvičení.
3. Opíš, ako sa vyhlasuje varovný signál „Všeobecné ohrozenie“, „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“.
4. Uveď, aká je činnosť po vyhlásení varovného signálu „Všeobecné ohrozenie“.
5. Uveď, kde najbližšie sa nachádza úkryt, a povedz, aký čas potrebuješ na presun do úkrytu.

b) Zdravotná príprava

Teória (jesenný termín):

1. Opíš vybavenie autolekárničky.
2. Charakterizuj rozdelenie rán.
3. Vymenuj spôsoby obväzovej techniky.
4. Vymenuj typy dláh.
5. Porovnaj rozdiely poskytovania prvej pomoci pri zástave srdca u dospelého a dojčaťa.

Prax (jesenný termín):

1. Opíš a ukáž použitie trojrohej šatky pri poranení hlavy.
2. Opíš a ukáž použitie trojrohej šatky pri poranení ruky.
3. Opíš a ukáž použitie trojrohej šatky pri poranení nohy.
4. Použi prakový obväz na ošetrenie nosa.
5. Použi prakový obväz na ošetrenie brady.

Teória (jesenný termín):

1. Opíš prvú pomoc pri poleptaní kyselinou.
2. Opíš prvú pomoc pri poleptaní zásadou.
3. Opíš postup pri zavoľaní zdravotníckej prvej pomoci.
4. Vymenuj spôsoby prenosu raneného podľa typu poranenia.
5. Charakterizuj 5 T.

Prax (jesenný termín):

1. Vykonaj náplastové obväzovanie poranení na horných a dolných končatinách.
2. Ošetri a obviaž poranenie kĺbu – vyvrtnutie a vykĺbenie.
3. Ošetri poranenie trupu.
4. Ošetri poranenie brucha.
5. Znehybni otvorenú zlomeninu predlaktia na figurantovi.

c) Pohyb a pobyt v prírode

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Urč mierky máp a náčrtov.
2. Zmeraj vzdialenosť na mape a v teréne.
3. Urč pomer výšky a šírky s nárastom vzdialenosti.
4. Urč zemepisné azimuty.
5. Povedz, aká je dĺžka tvojho kroku a koľko ich predstavuje 100 m.

Prax (jesenný termín):

1. Urč svetové strany podľa núdzových orientačných prostriedkov.
2. Prenes azimut z mapy do terénu a z terénu do mapy.
3. Urč z mapy nadmorskú výšku tvojho stanovišta.
4. Urč vzdialenosť do nasledujúceho bodu pochodu podľa mierky mapy.
5. Zorientuj mapu a urč vlastné stanovište.

Prax (jarný termín):

1. Zhotov jednoduchú pomôcku na odhad výšky a šírky.

2. Zhotov schematický náčrt.
3. Pochoduj podľa zvolených azimutov s využitím turistických značiek a chodníkov.
4. Povedz, prečo nesmieme počas búrky stáť pod osamelým stromom alebo na voľnej ploche v prírode.
5. Opíš preventívnu ochranu pred bleskom.

SIEDMY ROČNÍK

a) *Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana*

Teória (jesenný termín):

1. Uveď činnosť po vyhlásení varovného signálu „Všeobecné ohrozenie“.
2. Vedieť rozdeliť zbrane hromadného ničenia a poznať ich ničivé účinky.
3. Vymenuj tri druhy zbraní hromadného ničenia.
4. Povedz, aké ničivé účinky jadrových zbraní poznáš.
5. Vymenuj účinky otravných látok a biologických zbraní.

Prax (jesenný termín):

1. Čo je prenikavá radiácia, rádioaktívne zamorenie, svetelné žiarenie, tlaková vlna a ako sa proti nim chránime.
2. Povedz, čo rozumieme pod pojmom kontaminácia.
3. Uveď, čo znamenajú pojmy dezinfekcia, dezinsekcia, deratizácia a dekontaminácia.
4. Vykonaj správnym postupom hygienickú očistu tváre, dýchacích ciest, očí, rúk a vrchného oblečenia po prechode prašným územím na účelovom cvičení.
5. Opíš spôsob vykonávania úplnej hygienickej očisty a špeciálnej očisty materiálu po zamorení rádioaktívnym prachom a otravnými látkami.

Teória (jarný termín):

1. Opíš, ako chránime vodné zdroje proti zamoreniu.
2. Priprav na účelové cvičenie svoje potraviny a vodu do dostupných bezpečných obalov proti kontaminácii.
3. Nasad si správnym spôsobom ochrannú masku v časovom limite do ochrannej polohy.
4. Povedz základné zásady správania sa v úkrytoch.
5. Uveď, ako privolaš hasičov k vzniknutému požiaru a ako sa vyhlasuje varovný signál „Požiarny poplach“.

Prax (jarný termín):

1. Vedieť rozdeliť zbrane hromadného ničenia a poznať ich ničivé účinky.
2. Vymenuj tri druhy zbraní hromadného ničenia.
3. Prečo je potrebné dezinfikovať ochrannú masku po použití?
4. Čo rozumieš pod pojmom kolektívna ochrana osôb?
5. Opíš postup pri vzniku požiaru v osobnom automobile.

b) Zdravotná príprava

Teória (jesenný termín):

1. Uveď možné príčiny zastavenia dýchania.
2. Povedz, podľa akých príznakov zistíme, že postihnutý nedýcha.
3. Opíš, akým spôsobom uvoľníme dýchacie cesty.
4. Vykonajte vo dvojici správne umelé dýchanie z úst do úst a nepriamu masáž srdca na modeli (Resusci Anne). Ak nemáš model, opíš presný postup.
5. Uveď počet stlačení hrudníka na jeden vdych postihnutému so zastaveným dýchaním a krvným obehom.

Prax (jesenný termín):

1. Poskytni prvú pomoc pri šoku, vykonaj protišokové opatrenia.
2. Opíš spôsob vytiahnutia poraneného z rokliny.
3. Vykonaj znehybnenie krčnej chrbtice.
4. Vykonaj znehybnenie hrudníka.
5. Opíš a vykonaj ošetrovanie otvorenej zlomeniny predkolenia.

Teória (jarný termín):

1. Opíš rozdiel medzi žilovým, tepnovým a vlásočnicovým krvácaním.
2. Vymenuj tlakové body a uveď ich význam pri zastavení krvácania.
3. Vymenuj spôsoby zastavenia krvácania z poranenej tepny.
4. Opíš, ako ošetríš krváčajúcu povrchovú reznú ranu.
5. Uveď, kedy uskutočňujeme masáž srdca, a opíš, akým spôsobom sa vykonáva.

Prax (jarný termín):

1. Poskytni prvú pomoc pomocou lekárníčky v osobnom automobile.
2. Uveď technickú činnosť záchrancu pri otrave plynom a chemikáliami.
3. Poskytni prvú pomoc zastavenia tepnového krvácania pomocou tlakového obväzu pri poranení ramennej tepny.

4. Poskytni prvú pomoc zastavenia žilového krvácania.
5. Poskytni prvú pomoc zastavenia vlásočnicového krvácania.

c) Pohyb a pobyt v prírode

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Povedz, z akého dôvodu musíme zmeniť miesto táborenia pri rieke počas výdatného trvalého dažďa.
2. Opíš najvhodnejšie miesto na postavenie stanu.
3. Uveď, aké sú zásady zhotovenia a uhasenia ohniska.
4. Povedz, aké sú zásady pri odchode z miesta táborenia.
5. Zhotov schematický náčrt a pochoduj podľa zvolených azimutov s využitím turistických značiek a chodníkov.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Zhotov situačný a topografický náčrt pochodu.
2. Opíš výber a úpravu plochy na stanovanie.
3. Postav turistický stan.
4. Zmeraj rýchlosť, šírku a hĺbku vodného toku.
5. Prekonaj vodnú prekážku.
6. Opíš správanie sa pri prietrži mračien a príváloch vody.
7. Turistické značky (mostov a prechodov cez vodné toky).

ÔSMY ROČNÍK

a) Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Vedieť rozdeliť zbrane hromadného ničenia a poznať ich ničivé účinky.
2. Vedieť opísať ochranu pred tlakovou vlnou (tlakovým nárazom).
3. Vedieť lokalizovať a zlikvidovať požiar s jedovatými splodinami horenia.
4. Vedieť vymenovať nebezpečné látky v okolí školy – zásady ochrany pri ich úniku, evakuácia z ohrozeného územia.
5. Ako odstrániš nebezpečné látky z povrchu terénu, budov a materiálu?

Prax (jesenný a jarný termín)

1. Povedz základné zásady správania sa v úkrytoch.
2. Charakterizuj jednotlivé typy úkrytov.
3. Čo je prenikavá radiácia, rádioaktívne zamorenie, svetelné žiarenie, tlaková vlna a ako sa proti nim chránime.

4. Použi individuálnu ochranu pri zamorení ovzdušia otravnou látkou a urč cestu úniku.
5. Vymenuj tri druhy zbraní hromadného ničenia.
6. Povedz, aké ničivé účinky jadrových zbraní poznáš.

b) Zdravotná príprava

Teória a prax (jesenný termín):

1. Opíš príznaky podchladenia a prehriatia.
2. Opíš prevenciu a prvú pomoc pri omrzlinách a úpale.
3. Povedz, aký význam má sterilizácia prostriedkov.
4. Opíš škodlivé účinky a prevenciu pri alkoholizme, drogách a toxikománii.
5. Opíš technickú a zdravotnú pomoc pri poranení elektrickým prúdom.

Teória a prax (jarný termín):

1. Povedz, aké sú možné príčiny straty vedomia.
2. Uveď, ktoré životné funkcie kontrolujeme u postihnutého so stratou vedomia.
3. Opíš, čo nám signalizujú modré pery u postihnutého so stratou vedomia?
4. Charakterizuj stupne popálenia a opíš prvú pomoc pri obarení.
5. Opíš praktické riešenie prvej pomoci topiacej sa osobe.

c) Pohyb a pobyt v prírode

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Opíš zásady pobytu v prírode.
2. Vymenuj spôsoby ochrany prírody.
3. Zhotov schematický náčrt a pochoduj podľa zvolených azimutov s využitím turistických značiek a chodníkov.
4. Poznávanie krajiny – stupeň ochrany prírody v mieste trvalého bydliska, turistické chodníky.
5. Vymenuj pamiatky v obci.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Pochod podľa pripravených azimutov (tabuľka pochodu).
2. Vymenuj základné vybavenie zdravotníckym materiálom pri individuálnej turistike (pešo, bicyklom).
3. Opíš značkovanie turistických ciest a chodníkov.

4. Opíš možnosti odstraňovania devastačných následkov spôsobených ľuďmi v prírode.
5. Priprav jednoduchú tepelnú stravu s použitím ohňa – dodržuj zásady bezpečnosti.

DEVIATY ROČNÍK

a) *Riešenie mimoriadnych situácií – civilná ochrana*

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Vymenuj úlohy civilnej ochrany vyplývajúce zo Ženevských dohôrov a dodatkových protokolov.
2. Uveď význam civilnej ochrany v SR, jej miesto úlohy a poslanie.
3. Opíš význam organizovania civilnej ochrany (štáby a odborné jednotky).
4. Opíš, ako sa vyhlasuje varovný signál „Všeobecné ohrozenie“, „Ohrozenie vodou“, „Koniec ohrozenia“.
5. Uveď, aká je činnosť po vyhlásení varovného signálu „Všeobecné ohrozenie“.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Analyzuj územie obce, mesta, okresu.
2. Opíš činnosť pri záchrane ľudí zo závalov a poškodených krytov.
3. Opíš, akým spôsobom sa vykoná úplná hygienická očista a špeciálna očista materiálu po zamorení rádioaktívnym prachom a otravnými látkami.
4. Opíš, ako chránime vodné zdroje proti zamoreniu.
5. Opíš význam jódovej profylaxie (v okolí atómovej elektrárne).

b) *Zdravotná príprava*

Teória (jesenný termín):

1. Vysvetli význam darcovstva krvi a transplantácie orgánov ľudského tela.
2. Opíš správanie sa pri náleze zraneného mimo obývaného priestoru.
3. Opíš prevenciu proti kliešťovej encefalitíde.
4. Charakterizuj hromadné nešťastia (príčiny, triedenie chorých a ranených).
5. Opíš postup pri poskytovaní prvej pomoci na mieste hromadného nešťastia.

Prax (jesenný termín):

1. Preverenie vedomostí a prehĺbenie návykov a zručností z poskytovania prvej pomoci pri rôznych poraneniach, zlomeninách, obväzovanie, znehybňovanie častí tela.

Teória (jarný termín):

1. Opíš nebezpečenstvo pohlavných chorôb a zásady prevencie.
2. Uveď, aká je zásada pri podozrení z poranenia chrbtice a krčných stavcov.
3. Vykonajte vo dvojici správne umelé dýchanie z úst do úst a nepriamu masáž srdca na modeli (Resusci Anne). Ak nemáš model, opíš presný postup.
4. Uveď počet stlačení hrudníka na jeden vdych postihnutému so zastaveným dýchaním a krvným obehom.
5. Vykonaj na figurantovi správne uloženie do stabilizovanej a protišokovej polohy.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Preverenie vedomostí a prehĺbenie návykov a zručností z poskytovania prvej pomoci pri rôznych poraneniach, zlomeninách, obväzovanie, znehybňovanie častí tela.

c) Pohyb a pobyt v prírode

Teória (jesenný a jarný termín):

1. Vymenuj základné prvky turistického výstroja.
2. Opíš povinnosti turistov pri ochrane životného prostredia.
3. Turistické značky a chodníky, s ktorými sa môžeš stretnúť cez prázdniny.

Prax (jesenný a jarný termín):

1. Absolvovanie trasy primeranej veku.
2. Výber miesta na stanovanie, príprava ohniska a jednoduchej stravy.

7 Vzorový plán vykonania účelového cvičenia

PLÁN VYKONANIA ÚČELOVÉHO CVIČENIA (ÚC)

(vzor)

Téma:

Cieľ:

Riadiaci ÚC:

Plánovaná činnosť:

Úlohy pre učiteľov:

Úlohy pre cvičiacich:

Trasa:

Grafické znázornenie trasy na nástenke so stanovišťami:

Organizačné pokyny na pracoviskách a stanovištiach:

Spojenie:

Dátum:

Triedy:

Počet žiakov:

Rozsah: vyučovacích hodín

Miesto konania:

Zamestnanci školy určení na prípravu a vykonanie cvičenia:

- riadiaci cvičenia:

- vedúci stanovišť:

.....
.....

- štartér:

- poriadková hliadka:

.....

- zdravotnícke zabezpečenie (zdravotnícka hliadka):

.....

- bezpečnostné opatrenia:

.....

Cieľ účelového cvičenia: preveriť vedomosti a praktické návyky žiakov získané v rámci výučby učiva ochrana života a zdravia v oblasti riešenia mimoriadnych udalostí – civilná ochrana, zdravotná príprava, pohyb a pobyt v prírode.

Učebné úlohy:

- oznámenie vzniku mimoriadnej udalosti varovným signálom „Všeobecné ohrozenie“ v škole, (v prípade povodne alebo záplavy signál „Ohrozenie vodou“),
- okamžitá evakuácia osôb a vecí z objektu do vonkajšieho areálu školy,
- nástup žiakov po triedach, kontrola pripravenosti žiakov,
- presun žiakov po vopred vytýčenej trase,
- plnenie úloh na stanovištiach,
- organizovaný návrat tried do školy,
- vyhodnotenie.

Príprava žiakov vykonaná dňa:

Odborná príprava pedagogického zboru vykonaná dňa

odborne spôsobilou osobou:

Oblečenie žiakov – výstroj: športová (turistická) obuv, teplákové (šuštíakové) oblečenie, tričká (odporúčame s dlhými rukávami), plečníak s občerstvením s dôrazom na zabezpečenie pitného režimu, karta poistenca, prípadne funkčný mobilný telefón.

Materiálne zabezpečenie: (rozčlenenie podľa stanovišť so zreteľom na praktickú činnosť – doplniť aj o požiaru techniku), buzola, cvičná mapa, filtre, ochranná maska, faciometer, ZPJ, liečivé rastliny – herbár, improvizovaný zdravotný materiál, žrd so smerovkou na určenie smeru vetra, teplomer,

V Spracoval dňa:

meno, priezvisko a podpis

Schválil dňa:

meno, priezvisko a podpis

ŠTARTOVACÍ LÍSTOK

(vzor)

TRIEDA:

Čas odchodu zo školy:

Čas príchodu na prvé stanovište:

Číslo (označenie) stanovišta	Vedúci stanovišta	Úloha na stanovišti	Hodnotenie	Podpis vedúceho
Riešenie mimoriadnych udalostí – civilná ochrana				
Zdravotná príprava				
Pohyb a pobyt v prírode				
Záverečné hodnotenie triedy				

Záver

Metodická príručka spracovaná v rámci programu kontinuálneho vzdelávania *Ochrana života a zdravia* sa nesnaží priniesť iba základné informácie o samotnom procese výučby témy ochrana života a zdravia a stručne informovať o súčasnom stave v oblasti obrany, civilnej ochrany a krízového manažmentu vo vzdelávacej sústave SR z hľadiska ich nezastupiteľnej úlohy na zachovaní bezpečnosti štátu, ale poukázať aj na skutočnosť, že pre zachovanie bezpečnosti je rovnako potrebné i predchádzanie vzniku ohrozenia, rizík a krízových situácií a eliminácia rizikových fenoménov, akými sú terorizmus, tolerancia ku xenofóbii a rasizmu, narastajúca drogová závislosť a pod. Na dosiahnutie tohto stavu je potrebné v oblasti výchovy a vzdelávania zameriavať pozornosť nie iba na predmety povahy civilnej ochrany, príp. zabezpečenia a príprav na obranu, ale v rámci medzipredmetových vzťahov v predmetoch prírodovedného i humanitného charakteru zamerať pozornosť na skutočnosť, že k zachovaniu bezpečnosti štátu patrí i osвета, výchova a vzdelávanie, ktoré budú eliminovať možnosť vzniku konfliktov.

Je nevyhnutné i naďalej venovať adekvátnu pozornosť problematike bezpečnosti, obrany a ochrany, pretože iba takýmto spôsobom možno zabezpečiť odborné, kvalifikované a aktívne plnenie úloh a opatrení smerujúcich k zachovaniu bezpečnosti občana a štátu ako jednej zo základných funkcií krízového manažmentu, nakoľko aktuálne bezpečnostné výzvy si vyžadujú zlepšovanie schopnosti komplexne, pružne a v krátkom čase primerane reagovať na prípadné krízové situácie.

Záverom si touto cestou autori dovoľujú poďakovať celému realizačnému tímu a odborným spolupracovníkom z praxe, ktorých záslužná práca, profesionalita, ochota a obetavosť budú určite ocenené výsledkami práce pedagógov v rámci prípravy detí a mládeže na riešenie krízových situácií.

Zoznam bibliografických odkazov

- GÁL, J. 2000. *Ako do NATO?* Banská Bystrica : Metodické centrum, 2000. 20 s. ISBN 80-804-357-6.
- GOZORA, V. 2000. *Krízový manažment*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2000. 182 s. ISBN 80-7137-802-X.
- KOVÁČOVÁ, K. 2001. *Severoatlantická aliancia*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2001. 120 s. ISBN 80-85756-45-5.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2004. *Hodnotenie bezpečnostného prostredia*. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti MO SR, 2004. 179 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2012. *Plán vzdelávania a prípravy na rok 2012*. Slovenská Ľupča : Vzdelávacie a technický ústav civilnej ochrany, 2012. 44 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2004. *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003 – 2004*. Bratislava : Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2004. 354 s. ISBN 80-88842-71-9.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2005. *Projekt vzdelávania zamestnancov útvarov krízového riadenia ústredných orgánov štátnej správy – príručka*. Bratislava : Centrum vzdelávania MPSVR SR, 2005. 28 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV. 2005. *Zbrane hromadného ničenia – aktuálna bezpečnostná hrozba*. Bratislava : Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2005. 262 s. ISBN 80-88842-76-X.
- LOMBARDINI, V. 2001. *Európska únia*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2001. 59 s. ISBN 80-85756-49-8.
- ONDREJCSÁK, R. 2004. *Odporúčania pre aktualizáciu Bezpečnostnej stratégie SR*. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti MO SR, 2004. 141 s.
- ONDREJCSÁK, R., NEČEJ, E. 2004. *Bezpečnostná stratégia SR po vstupe do NATO a EÚ*. Bratislava : Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2004. 108 s.
- PALAŤKA, Š. 2005. *Obrana, civilná ochrana a krízový manažment vo vzdelávacej sústave Slovenskej republiky*. Záverečná práca v rámci vzdelávania zamestnancov útvarov krízového riadenia ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky [offline]. Dostupné na: lokálny počítač autora.
- SAMSON, I., STRÁŽAY, T. 2000. *Európska bezpečnosť a proces rozširovania NATO*.

Bratislava : Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2000. 52 s. ISBN 80-968155-2-0.

TARASOVIČ, V. 2004. *Demokratické riadenie a kontrola ozbrojených síl*. Bratislava : Inštitút obrany a bezpečnosti MO SR, 2004. 130 s.

ZÁNICKÁ HOLLÁ, K., RISTVEJ, J., ŠIMÁK, L. 2012. *Risk Assessment of Industrial Processes*. Žilina : Žilinská univerzita v Žiline/EDIS – vydavateľstvo ŽU, 2012. 154 s. ISBN 978-80-554-0462-2.

Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky č. MV- KMCO-176-10/KM-2010 [offline]. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – sekcia krízového manažmentu a civilnej ochrany, 2010. Dostupné na: lokálny počítač autora.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2010 za oblasť vzdelávanie, veda a technika č. 2011-2004/4474:1-29 [offline]. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky – odbor krízového manažmentu, 2011. Dostupné na: lokálny počítač autora.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2011 za oblasť vzdelávanie, veda a technika č. 2012-1767/3712:1-sekr. [offline]. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky – odbor krízového manažmentu, 2012. Dostupné na: lokálny počítač autora.

Správa o činnosti SIS v roku 2011 [online]. Bratislava : Slovenská informačná služba, 2012. [cit. 16-02-2013]. Dostupné na internete: <http://www.sis.gov.sk/vyr_sprava.html>.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2011 schválená UV SR č. 297 z 27. júna 2012 [online]. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky, 2012. [cit. 16-02-2013]. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=21192>>.

Súčasná platná legislatíva v predmetnej oblasti [online]. [cit. 09-02-2013]. Dostupné na internete: <http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/jaspiw_mini_fr0.htm>.

Terminologický slovník krízového riadenia – aktuálna verzia [online]. Bratislava : Úrad vlády Slovenskej republiky. Bezpečnostná rada Slovenskej republiky, 2012. [cit. 10-02-2013]. Dostupné na internete: <http://www.vlada.gov.sk/data/files/738_terminologicky-slovník-krizoveho-riadenia-povodna-verzia.rtf>.

Učebné osnovy Ochrana života a zdravia [online]. Šintava : ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka, 2012. [cit. 23-02-2013]. Dostupné na internete: <http://zssintava.edu.sk/downloads/isced/prierezove_temy/ochrana_zivota_a_zdravia.pdf>.

Názov:	Ochrana života a zdravia
Autori:	Ing. Štefan Palatka PaedDr. Mária Roučková
Recenzenti:	PaedDr. Daniela Hellebrandtová PhDr. Vladimír Hellebrandt
Vydavateľ:	Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Odborná redaktorka:	Mgr. Terézia Peciarová
Grafická úprava:	Ing. Monika Chovancová
Vydanie:	1.
Rok vydania:	2013
Počet strán:	64
ISBN	978-80-8052-488-3